

VIDA DE FRANCESC GELI I GRANOLLERAS

La guerra és sempre una derrota de la humanitat.

Joan Pau II

VIDA DE FRANCESC GELI I
GRANOLLERAS

INS Olivar Gran

Departament de Ciències Socials

2n Batxillerat B

5 de desembre de 2013

VIDA DE FRANCESC GELI I GRANOLLERAS

ÍNDEX

1. Introducció.....	5
1.1. Motivació.....	5
1.2. Objectius.....	6
1.3. Metodologia	6
1.4. Problemes.....	6
1.5. Agraïments	7
2. Context històric.....	8
2.1. La Restauració.....	8
2.2. La Segona República Espanyola.....	10
2.3. La Guerra Civil.....	12
2.3.1. La Batalla de l'Ebre	13
3. Biografia de Francesc Geli i Granolleras.....	33
4. Presència de Francesc Geli i Granolleras a la Batalla de l'Ebre	39
5. Conclusions.....	42
6. Bibliografia.....	43

1. Introducció

1.1. Motivació

Fa un parell d'anys, quan feia quart d'ESO, el professor d'història ens va proposar un treball voluntari. Aquest treball consistia en demanar als nostres familiars informació sobre algun avantpassat nostre que hagués viscut la Guerra Civil Espanyola i saber què havia fet en aquella època. Em va semblar un treball interessant i vaig decidir que el faria. Així doncs, vaig demanar als meus avis si els seus pares els havien parlat mai de la Guerra, si sabien què havien fet durant aquest període. El meu avi Tomàs em va dir que el seu pare, el Bitu, havia lluitat a la Batalla de l'Ebre, «una batalla molt important de la Guerra Civil» em va dir, i que ell tenia alguns documents de quan hi va ser. Em va donar un sobre i a dins, hi havia dues postals que el meu besavi havia escrit als seus pares quan estava al front. Em va semblar increïble, jo no era conscient que a casa meva havien hagut d'anar al front i lluitar. Em vaig llegir el que em va donar i em va impressionar molt. Un dels documents que vaig llegir va ser una carta que el Bitu –així és com l'anomenàvem a casa- li havia escrit a la seva dona explicant-li les desbandades de Cavalls i Pàndols. No tenia cap mena de coneixement del que hi deia, però em vaig emocionar, relatava fets realment commovedors. Vaig buscar informació sobre la Batalla de l'Ebre i vaig fer el treball. Un cop corregit, el professor em va dir que podria fer un treball de recerca molt interessant amb aquests documents que el meu avi m'havia proporcionat.

L'any següent vaig haver d'escollir quin seria el meu treball de recerca i el primer que se'm va acudir va ser fer-lo sobre la vida del meu besavi. Vaig pensar en altres temes pel treball, però cap no em semblava interessant. Finalment, em vaig decidir, faria un treball de recerca sobre la vida de Francesc Geli.

La meva motivació principal ha estat conèixer la vida del meu besavi, un home que vaig conèixer quan era molt petita i al qual recordo vagament. Saber què és el que va viure, què va significar per ell i per la seva família la guerra i com va sobreviure a la Batalla de l'Ebre eren algunes de les preguntes que em feia.

1.2. Objectius

Els meus objectius d'aquest treball han estat tres. El primer, conèixer la vida d'un avantpassat meu i d'aquesta manera, permetre a tota la meva família conèixer-la. El segon, fer recerca sobre la Guerra Civil Espanyola, de la qual havia sentit a parlar moltes vegades però no en sabia res, i, en concret, sobre la Batalla de l'Ebre. El tercer, relacionar un fet històric tan important com és una Guerra Civil amb un testimoni familiar.

1.3. Metodologia

En primer lloc, la metodologia que he seguit per fer aquest treball és la d'un estudi de cas. He investigat sobre la vida d'una persona en concret i, per fer-ho, el primer pas que he seguit ha estat demanar a la seva família que m'expliqués coses sobre ell, ja que és mort. La persona que més informació m'ha proporcionat ha estat el seu cunyat, que havia conviscut amb ell durant molts anys. El següent pas que he fet ha estat redactar un esborrany de la seva vida ajuntant totes les històries que m'han explicat les diferents persones. Finalment, per completar la vida del meu besavi, he dedicat moltes hores a buscar arxius referents a la seva persona, he anat a l'Arxiu Municipal per tal de buscar documents sobre la fàbrica que tenia la seva família, com també he buscat entre les seves pertinences amb l'objectiu de trobar documents i imatges que em fossin d'utilitat.

En segon lloc, he fet una recerca d'informació. He consultat, revistes històriques, llibres sobre la Guerra Civil, he mirat algun documental històric i també he visitat dos museus així com els llocs on va transcórrer la Batalla de l'Ebre (Serra de Pàndols, Serra de Cavalls, Gandesa, Vilalba dels Arcs, Benifallet, Flix, Ascó, etc.)

1.4. Problemes

Fer una biografia sobre una persona que és morta pot esdevenir una tasca difícil, ja que a vegades és complicat trobar-ne informació. En el cas d'aquest treball en concret, m'ha suposat un problema el fet que el meu besavi no parlés mai del que havia viscut a la guerra, l'única informació que he trobat ha estat el que va escriure a la carta que va enviar a la seva dona.

Un altre problema ha estat el fet que l'única persona que va viure amb ell el temps de la Guerra, el seu cunyat Pere Deusedas i Burgell, ha mort durant la realització d'aquest treball. Això ha fet que hi hagi certa informació que no he pogut verificar.

1.5. Agraïments

Voldria donar les gràcies a totes les persones que m'han ajudat, d'una manera o d'una altra, en la realització d'aquest treball.

- Al meu avi i a la seva germana, per tot el que m'han explicat sobre el seu pare.
- A l'oncle Pere, per voler compartir amb mi part dels seus records. Sense ell, no hagués pogut conèixer el meu besavi com el conec ara.
- A les meves ties, per proporcionar-me documentació sobre el Bitu.
- Als professionals de l'Arxiu Municipal, la Biblioteca de Figueres, el Museu Memorial de la Batalla de l'Ebre i el Museu Soldats a les Trinxeres per ajudar-me en la meva recerca sobre la història.
- Al Doctor Narcís Bardalet, per la seva explicació sobre l'àntrax.
- Als meus pares, per estar sempre darrera meu i fer-me treballar, i al meu pare en especial, per portar-me fins a les terres on va tenir lloc la Batalla de l'Ebre.
- A la meva germana per donar-me un cop de mà quan l'he necessitat i al meu germà per alleugerir les hores de treball amb un toc d'alegria.
- A en Biel, per haver cregut en mi en tot moment.
- Al meu tutor, per haver tingut tanta paciència amb mi i haver-me donat els millors consells.

2. Context històric

2.1. La Restauració

Aquesta etapa es caracteritzarà per l'intent fallit de construir un règim liberal.

Des de l'any 1875 fins el 1931 a Espanya hi ha un sistema polític anomenat la Restauració. Comença amb un cop d'Estat del General Martínez Campos i acaba amb la proclamació de la Segona República.

Durant aquests anys s'intenta construir un règim liberal, tot i que no s'aconsegueix. Malgrat l'establiment del sufragi universal masculí l'any 1890, aquest règim polític no arriba a ser mai un règim democràtic, està dominat per la burgesia.

Els únics partits que governen són el Partido Liberal, dirigit per Sagasta, i el Partido Conservador, dirigit per Cánovas del Castillo, personatge que idea aquest nou sistema polític (Figura 1). El sistema està estructurat de tal manera que els partits que tenen unes ideologies diferents a les dels partits dinàstics – nom amb el qual s'anomenen el Partido Liberal i el Partido Conservador- no arriben mai al poder. Això passa perquè quan es fan votacions s'utilitzen mètodes com la tupinada per tal que els resultats facin que guanyi un dels dos partits dinàstics.

Figura 1: A l'esquerra, Cánovas del Castillo i a la dreta, Sagasta.

Font: imatge extreta d'un blog.

Aquest nou règim crea un gran descontentament del poble. Els republicans, els carlistes, els obrers i els nacionals s'hi oposen. En conseqüència al descontentament de les classes populars, es generen moviments obrers. Durant el segle XIX els obrers són molt mal tractats: els seus sous són míseros en comparació a les jornades laborals, que solen ser de 10 a 12 hores, els infants han de treballar perquè les famílies no tenen prou diners per viure amb el sou dels pares, les condicions de treball són insalubres: a les fàbriques hi ha molta humitat, com també molt fum i això fa que els treballadors pateixin malalties. Aquests problemes fan que el proletariat s'organitzi per tal d'aconseguir millores laborals i socials, aquest és l'anomenat moviment obrer.

Amb aquest moviment sorgeixen diferents corrents polítics. A Catalunya en concret apareix el catalanisme polític que neix l'any 1869 amb el Pacte Federal de Tortosa, que firmen alguns personatges com Valentí Almirall i Josep Anselm Calvé. Aquest document pretenia impulsar un Estat federal espanyol que tingués en compte la història de la Corona d'Aragó i que es fonamentés sobre el concepte de la sobirania popular.

Cap al 1880 Almirall es separa del Partit Federal i crea una nova organització política, el Centre Català. Cinc anys més tard, juntament amb la burgesia catalana, redacten el Memorial de Greuges, un document que planteja una sèrie de demandes al rei, com ara la oficialitat de la llengua catalana, proteccionisme econòmic i una forma d'autogovern per a Catalunya. Aquest document l'escriuen en castellà i l'entreguen al rei Alfons XII en mà, fet molt important, ja que és la presentació política del catalanisme.

El 1889 dos arquitectes, Domènech i Muntaner i Puig i Cadafal, es separen del Centre Català i creen un altre partit, la Lliga de Catalunya, juntament amb altres personalitats com Prat de la Riba. El primer document que redacta la Lliga és un document reivindicatiu, el Missatge a la Reina Regent, adreçat a Maria Cristina, que és molt similar al Memorial de Greuges, però a més, demana la tornada d'algunes institucions medievals com les Corts catalanes. La Lliga aconseguirà la pervivència del codi civil català. L'any 1901 es torna a fundar la Lliga i passa a anomenar-se Lliga Regionalista.

Paral·lelament a la Lliga i molt propera, existeix la Unió catalanista, una organització cultural que difereix per tot el territori català. El 1882 fa una convocatòria de personalitats catalanistes a l'Ajuntament de Manresa i es redacta un document molt important, les Bases de Manresa, que és una proposta de forma de govern. Vol un Estat federal per Espanya i que Catalunya tingui poder dins d'aquest Estat. Tot i que mai no entrarà en vigor, és de gran importància perquè servirà de referència per a tots els estatus fets amb posterioritat.

L'any 1914 es concedeix la Mancomunitat de Catalunya, que significa el primer ens d'autogovern després del 1714, i això fa que s'uneixin les quatre diputacions catalanes. És la Lliga Regionalista la que gestiona aquest autogovern i duu a terme una important tasca de suport a la cultura catalana. Amb la dictadura de Primo de Rivera quedarà dissolta.

L'any 1919 es fa una campanya per l'autonomia de Catalunya que fracassa per l'oposició del rei, el govern i la campanya anticatalana. Aquest fracàs comporta el deteriorament polític de la Lliga.

L'any 1923 el General Primo de Rivera fa un cop d'Estat com a conseqüència dels problemes que patia el país. Primo de Rivera crea un Directori Militar, que es caracteritza per: una intervenció estatal, una suspensió de la Constitució, la prohibició dels partits i dels sindicats, la persecució del catalanisme i la solució del problema marroquí. Els catalanistes, els republicans, els moviments obrer i els intel·lectuals estan en contra de la dictadura.

Finalment, l'any 1931 Primo de Rivera dimiteix a causa del rebuig polític i social i la fi del suport del rei al dictador. Aquest fet fa que es convoquin eleccions.

2.2. La Segona República Espanyola

Així doncs, l'abril d'aquest mateix any es fan eleccions i el dia 14 es proclama la Segona República Espanyola (Figura 2), que significa l'exili d'Alfons XIII. Es prenen les primeres mesures legislatives, es pacta amb les autoritats de Catalunya per iniciar un procés autonòmic i es duen a terme les eleccions de les Corts constituents, on triomfen les esquerres.

La primera etapa de la República és el Bienni Reformista, que és vigent des del 1931 fins al 1933. Manuel Azaña és el Cap del govern i Alcalá Zamora el President de la República. Durant aquest període s'elabora la Constitució de 1931 i es fan un sèrie de reformes.

La conflictivitat social i una conjuntura econòmica desfavorable produeixen una crisi de govern, que resulta en unes eleccions que guanyen la centredreta.

L'any 1933 comença el segon Bienni, el Conservador, presidit per Alcalá Zamora i amb Alejandro Lerroux com a Cap del govern. Aquest, paralitza les reformes i té enfrontaments amb les esquerres, que produeixen vagues generals. L'octubre del 34 hi ha la revolució d'Astúries i a Catalunya, Lluís Companys proclama la República Catalana.

Figura 2: Al·legoria de la República, anomenada "La niña bonita"

Font: imatge extreta d'una pàgina de tumblr.

El govern entra en crisi a causa de l'entrada de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA), pels escàndols de corrupció que fan caure Lerroux i finalment, per les eleccions del febrer del 1936, que guanyen el Front Popular.

Així comença el tercer període l'any 1934. El President de la República és Manuel Azaña, mentre que el President del govern és Casares Quiroga, que pren una sèrie de mesures, com ara reprendre les reformes del bienni d'esquerres i decretar una amnistia dels presos polítics.

2.3. La Guerra Civil

L'extrema dreta fomenta un clima de violència social com a estratègia per dur a terme un cop d'Estat militar contra la República. L'assassinat de José Calvo Sotelo fa que s'accelerïn els plans i la insurrecció comença al Marroc el dia 17 de juliol de 1936. El dia 18 de juliol arriba a la Península el cop d'Estat, protagonitzat per gran part de l'exèrcit amb el suport de la dreta autoritària. El cop militar fracassa i Espanya es va divideix en dues zones: la republicana i la insurrecta.

Aquest fet va té una gran repercussió internacional que fa que es prengui una posició d'opinió pública mundial. Alemanya i Itàlia donen suport als insurrectes mentre que les Brigades Internacionals i la Unió Soviètica n'hi donen a la República. Tot i això, es declara la política de no-intervenció, fet que constitueix una immensa injustícia per a la República, ja que li neguen el dret d'adquirir armes per defensar-se d'una insurrecció.

La zona insurrecta construeix un Estat totalitari, amb una Junta de Defensa Nacional i amb Franco com a cap de l'Estat, que fa un decret d'unificació i, en la seva primera legislació, confereix un estat confessional i suprimeix les reformes de la República. També inicia una gran repressió institucionalitzada amb una persecució ideològica.

A la zona republicana hi ha una revolució social. Es fan col·lectivitzacions, persecucions ideològiques de les dretes i de l'Església, es formen comitès i milícies populars. També es crea l'Exèrcit Popular. A Catalunya, Lluís Companys crea un Comitè Central de Milícies Antifeixistes.

Entre el setembre de 1936 i el març de 1939 manen els Governos d'unitat, en els quals participen els anarquistes, els republicans, els socialistes i els comunistes. A Espanya, Largo Caballero és el Cap de govern, mentre que a Catalunya mana un govern d'unitat encapçalat per Tarradellas.

Amb els fets de Maig de 1937, els enfrontaments dels anarquistes i el POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) amb els republicans i els comunistes fan entrar el govern en crisi. En conseqüència, el maig d'aquest mateix any comença el Govern de Negrín, que persegueix el POUM, augmenta el poder dels comunistes i concentra el poder en el govern central. El Govern de la República es trasllada a Barcelona i s'eliminen les competències de la Generalitat.

Aquesta Guerra Civil tindrà efectes molt greus sobre la població: genera molta fam i misèria, així com també mortalitat. Es duran a terme molts bombardeigs i molta destrucció. Un cop acabada la Guerra els republicans s'hauran de refugiar o exiliar.

Les fases militars de la Guerra són: les batalles per Madrid i front d'Aragó (juliol 1936 - març 1937), la Batalla del nord (abril - octubre 1937), les ofensives de Terol i l'arribada al Mediterrani (desembre 1937 - febrer 1938), la Batalla de l'Ebre i l'ocupació de Catalunya (juliol 1938 - febrer 1939) i, finalment, la fi de la guerra, l'abril de 1939.

2.3.1. La Batalla de l'Ebre

La Batalla de l'Ebre té una durada de 115 dies, comença el 25 de juliol de 1938 i acaba el 16 de novembre del mateix any.

El 18 de juliol de 1938 es celebra el segon aniversari del pronunciament militar i Manuel Azaña, el president de la República, fa un discurs en commemoració a aquest fet, on diu que la guerra ha estat impulsada pels alemanys i els italians i demana «Paz, piedad y perdón.»¹

El mes de març d'aquest mateix any les forces rebels han separat la zona republicana en dos. Azaña pensa que la Guerra ha d'acabar, però Negrín,

¹ Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 3

president del Consell de Ministres, no pensa de la mateixa manera. Creu, juntament amb els comunistes, que cal allargar aquesta Guerra Civil fins que es converteixi en un problema europeu. El general Vicente Rojo, cap de l'estat Major de l'Exèrcit, ha planejat l'operació de l'Ebre, i necessita el vistiplau de Negrín per començar-la. El dia 21 de juliol, Rojo rep la visita del general «Maximof», assessor rus, que ha criticat el model d'operacions que estan a punt de començar. Tot i això, Negrín decideix que l'Ebre es creuarà, tal i com estava previst, tot i que es farà un dia més tard.

La nit del 24 al 25 de juliol els republicans es troben a la vora esquerra de l'Ebre (Figura 3). Juan Modesto, tinent coronel cap de l'Exèrcit de l'Ebre, és a la Mola de Sant Pau, on té el seu lloc de comandament, i està acompanyat pel general Vicente Rojo. Els dos esperen el principi de la Batalla. A un quart d'una

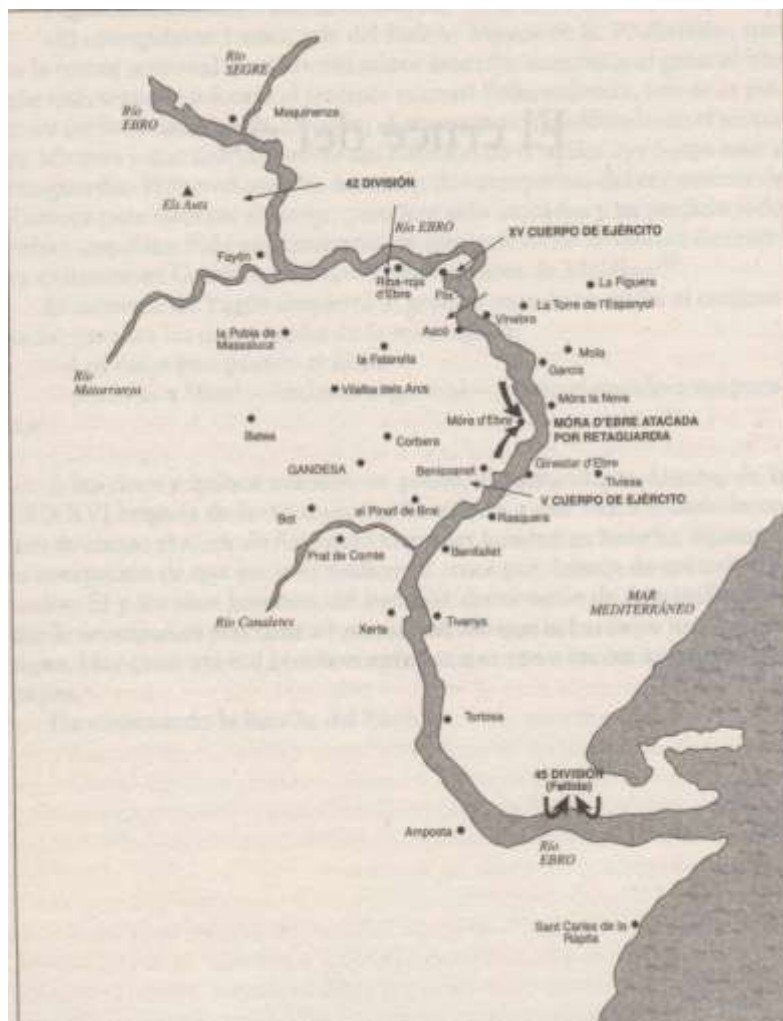

Figura 3: punts de pas del riu (matinada del 25 de juliol)

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p.46

de la matinada comencen a creuar el riu i, al cap de poc, es comencen a sentir trets.

Aquella nit, el Batalló Comuna de Paris situat a la zona d'Amposta desapareix completament en poques hores. Els republicans han de fer un gran esforç al sector central del front. Van avançant i prenent ciutats, el seu objectiu és arribar fins a Gandesa i Vilalba dels Arcs. Els franquistes instal·len un lloc d'observació a l'Església de Gandesa i també una metralladora. Els soldats caven trinxeres i reben reforços.

Durant aquella mateixa nit, 300 avions bombardegen els republicans durant vuit hores amb la intenció de destruir els ponts que s'han construït per creuar l'Ebre. Els nacionals decideixen obrir les comportes de Camarasa i Tremp, per tal que pugui el cabal del riu i s'endugui tots els ponts. A més, col·loquen explosius a sobre dels troncs que es detonen per contacte.

Modesto fa un balanç de la jornada al general Vicente Rojo: «Han pasado todos los que tenían que pasar. Los que fueron detenidos lo han hecho por la zona inmediata. Se ha ocupado combatiendo, Miravet y el Castillo. Las vanguardias están en sus primeros objetivos. Las pasarelas, todas tendidas; los puentes de vanguardia, tendidos dos y tendiéndose otros dos. Ha comenzado el paso del grueso de las fuerzas. Se ha retirado la orden de que no se detengan ante las resistencias de la orilla y que sigan a sus objetivos lejanos. El enemigo ofrece una extraordinaria resistencia en la demostración del flanco izquierdo. En la derecha, está cortada la carretera de Mequinzenza a Fayón y se ha tomado artillería. No hay bajas acusadas.»²

Manuel Tagüeña, cap del XV cos d'exèrcit, dóna l'ordre de passar el seu lloc de comandament al túnel de ferrocarril d'Ascó tan bon punt cau la nit. Modesto i Rojo el visiten i Tagüeña els comenta les intencions que té: fer creuar la 16a divisió. Rojo considera prematur el seu pas i li ordena que anul·li l'ordre. Aquesta decisió juntament amb l'absència de l'aviació republicana faran que l'ofensiva sobre Gandesa fracassi.

² Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p.71

En aquestes vint-i-quatre hores els republicans han conquerit 800 quilòmetres quadrats, fet que els fa pujar la moral. Ara pretenen arribar fins a Gandesa i Vilalba dels Arcs i, d'aquesta manera, tallar les comunicacions dels enemics.

Els dies van passant i en poc temps el front republicà ha perdut un terç dels seus efectius a causa dels bombardejos de l'aviació italo-germana. Malgrat això, no paren la reconstrucció dels ponts.

Tagüeña ordena que la 16a divisió creui l'Ebre, però ja és massa tard, les ciutats de Gandesa i Vilalba han estat reforçades i resisteixen l'atac dels republicans. L'artilleria no cessa, ni de nit.

El dia 28, arriben al front nacional 850 homes del Terç de Requetès de Nostra Senyora de Montserrat, provinents d'Extremadura. Aquest cos està format bàsicament de voluntaris catalans.

El dia 29 Rojo escriu al general Matanalla, cap d'Estat Major de l'Exèrcit del Centre-Sud, i li comunica que el front està bastant aturat després dels impulsos extraordinaris dels dos primers dies, sobretot del primer.

Poc abans que surti el sol els Requetès fan el primer assalt a Quatre Camins.

Acaba el mes de juliol i Rojo creu que s'ha de canviar la tàctica, cal defensar el territori que s'ha aconseguit. El front s'ha estabilitzat i la vida aquí s'ha tornat rutinària. Tot i això, els soldats republicans estan molt desgastats a causa de la inexistència de trinxeres per refugiar-se. A més, els combats són cada cop més i més durs. El primer d'agost l'aviació republicana fa, per primer cop, acte de presència al front de l'Ebre, bombardejant Gandesa.

El general Juan Yagüe és al Coll del Moro, on Franco estableix el seu lloc de comandament el 2 d'agost per fer-se càrrec personalment de la direcció de les operacions militars. Han d'aturar la bossa de Faió-Mequinensa. L'opció que defensen Garcia Valiño, Kindelán, Aranda i Yagüe té dos inconvenients: el primer és que la frontera francesa es troba molt a prop del punt que han d'atacar i el segon té a veure amb el fet que Franco veu la guerra com una possibilitat d'extermini de l'enemic. Per aquest motiu, no es fa un atac per Lleida, que hauria permès als nacionals guanyar la Batalla molt abans.

Rojo ha aconseguit el seu objectiu, frenar l'ofensiva sobre València. Però en una setmana ha perdut 12.000 homes, entre morts, ferits i presoners. A més, ha perdut molts mitjans, com també l'audàcia i la rapidesa que el factor sorpresa els va proporcionar al principi i això esgota a l'exèrcit. S'inicia una guerra de desgast, que proporcionarà a Negrín el temps que necessita per tal que esclati el conflicte europeu.

La bossa de Faió-Mequinensa no té cap solidesa segons Tagüeña, és una zona deserta. La seva connexió amb la reraguarda depèn de les barques i d'una passarel·la molt dèbil. Resisteixen amb l'objectiu de retenir forces enemigues.

Els ferits arriben a la reraguarda durant la nit, ja que al llarg del dia és impossible moure'ls a causa dels atacs constants. Això fa que molts soldats morin perquè s'ha trigat massa en evacuar-los. (Figura 4)

Figura 4: Representació de l'interior d'una tenda de campanya utilitzada com a infermeria.

Font: fotografia del Museu Memorial Batalla de l'Ebre.

La nit del 5 d'agost, els homes de la LXXXIV brigada de la 60a divisió, que porten varis dies vivint estirats al terra, reben la segona visita dels sapadors que carregats amb pics i pales comencen a cavar trinxeres. Això els canvia la vida, ara poden caminar i parlar entre ells.

A les vuit del matí del dia 6 d'agost comença la primera contraofensiva (Figura 5). Franco dóna ordre d'atacar el cap del pont de Faió-Mequinensa, on està situada la 42a divisió republicana. Durant tres hores més de 100 peces d'artilleria els ataquen.

A les onze del matí es fa l'assalt a les primeres trinxeres. Els nacionals aconseguixen trencar la primera línia i això significa un avanç imparable de les tropes. Tagüeña ordena resistir fins a la nit per procedir a l'evacuació. També són bombardejats pels avions enemics. Finalment, quan es fa de nit, els soldats que queden vius creuen l'Ebre.

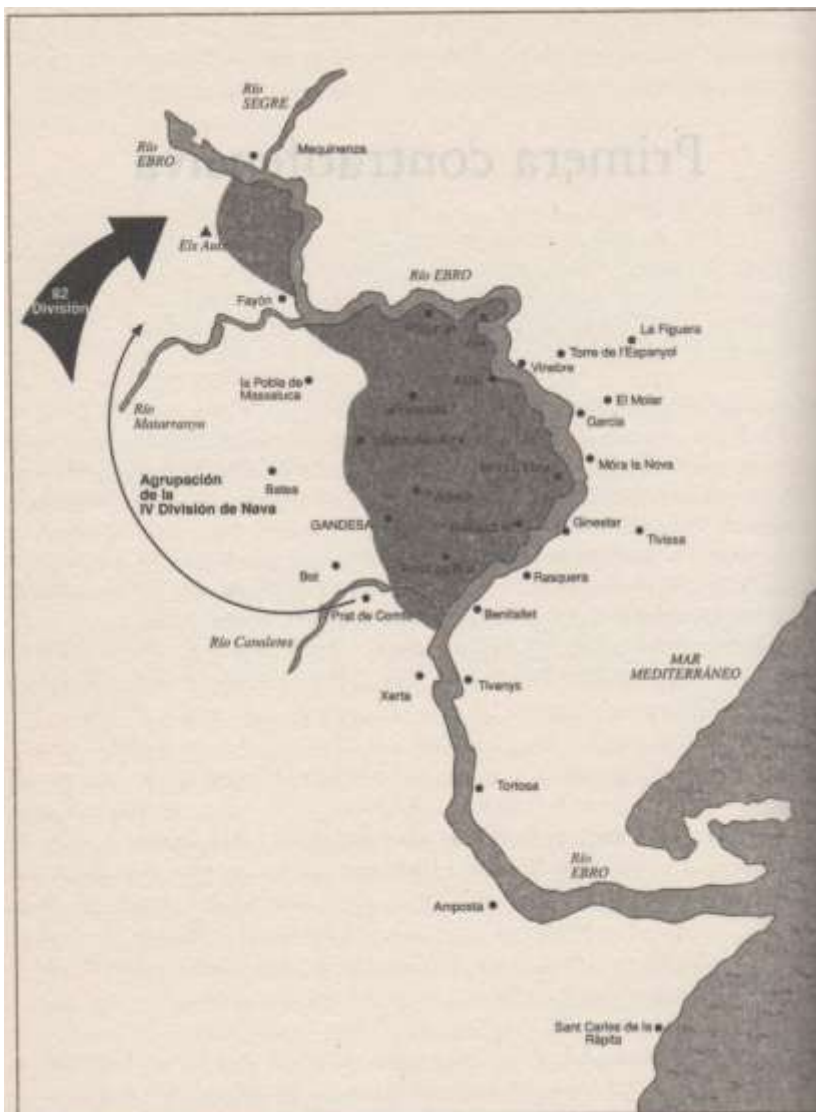

Figura 5: primera contraofensiva franquista.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 158

Ja hi ha més de 13.000 homes morts en tan sols dotze dies de combat. La bossa de Faió-Mequinensa ha estat destruïda i hi ha cadàvers per totes bandes. Els franquistes han fet més de 1.000 presoners.

Franco ordena traslladar l'artilleria cap al sud, a la Serra de Pàndols, on l'Exèrcit republicà ofereix una gran resistència. Els enginyers franquistes tornen a obrir les comportes de les preses amb l'objectiu d'impedir que arribin els subministres als republicans que són a Pàndols. Dues brigades reben l'impacte de la pujada del nivell del riu i molts homes moren ofegats.

La segona ofensiva franquista (Figura 6) comença de la mateixa manera que l'anterior. A les set del matí del 10 d'agost 100 bateries disparen durant tres hores sobre les cotes de la Serra de Pàndols. Els homes de Líster no han pogut construir cap fortificació per protegir-se, s'han d'aguantar el casc amb les mans i tapar-se l'esquena amb les mantes mentre s'estiren a terra. Alguns homes queden enterrats sota les pedres. Quan rebenta l'última granada, els homes de Navarra comencen l'assalt, tot i que no creuen que els republicans siguin vius. Sorprenentment, ho estan.

Els dos primers dies de l'ofensiva han produït unes 900 baixes a cada bàndol i alguna companyia republicana ha sigut exterminada per les bombes. Hi ha cotes que en un dia canvien fins a tres vegades de mans.

Hi ha molts cadàvers sense sepultura i entre mig d'aquests, molts ferits d'ambdós bàndols que agonitzen.

L'ofensiva és un desastre pels nacionals, han patit 3.300 baixes i han ocupat poc territori. Mentre que els republicans n'han patit unes 5.000 però mantenen amb fermesa la meitat del terreny.

El general Fidel Dávila, cap de l'Exèrcit del Nord, creu que per expulsar els republicans cal trencar el front a Vilalba i avançar per l'esquerda feta. Aquestes són les ordres pel cos d'exèrcit Marroquí de Yagüe. Tenen tot el material necessari per poder-la dur a terme: avions, artilleria i homes.

Rojo i Modesto comuniquen el dia 17 d'agost a Tagüeña, que ha tingut temps

de fer trinxeres, nius de metralladores i filats de filferro, que ara recaurà sobre els seus homes la tercera ofensiva de Franco i és necessari que resisteixin.

Un dia abans de la nova ofensiva, Negrín va a Zurich per entrevistar-se amb un emissari del govern Alemany, el compte de Welczek, ambaixador del Reich a Paris. Aquest li fa saber que Hitler no pressionarà a Franco perquè s'avingui a negociar el final de la guerra. Negrín torna a Espanya amb la convicció que no hi ha cap altra sortida que resistir fins que l'enemic cedeixi o bé aguantar fins que es desencadeni el conflicte europeu.

El dia 19 d'agost comença la tercera contraofensiva (Figura 7). El Terç de Montserrat inicia un atac contra la posició Targa, davant de Quatre Camins. Molts homes queden ferits i molts d'altres moren. Després d'aquesta ofensiva,

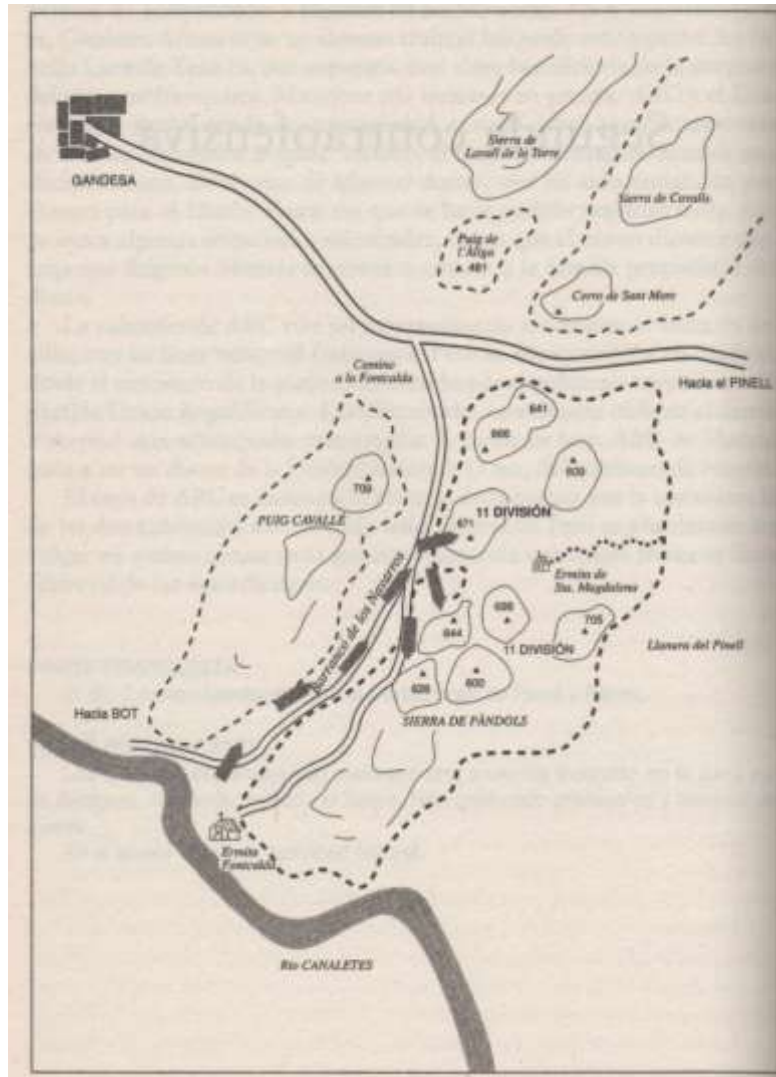

Figura 6: segona contraofensiva franquista.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 178

només 109 dels 850 homes que constituïen el Terç de Montserrat són útils pel combat.

Aquell mateix dia, al sortir el sol, més de 300 avions han tornat a trencar la calma. Aquest cop, juntament amb les bombes, han deixat caure milers de volants aconsellant als soldats republicans que es rendeixin, que lluiten sense sentit.

El dia 22 els Legionaris de la 3a Bandera, de la 82a divisió fan un assalt sorpresa i prenen el vèrtex Gaeta, on Tagüeña havia tingut el seu lloc de comandament. La situació es torna crítica pels republicans quan la 16a divisió retrocedeix empesa pel pànic.

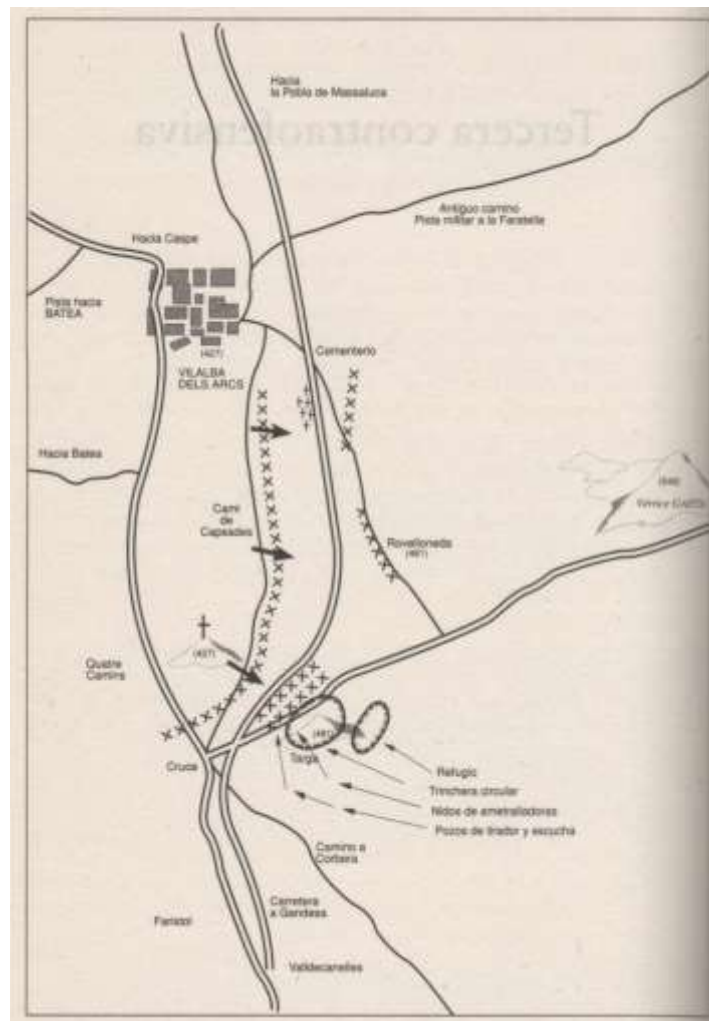

Figura 7: tercera contraofensiva franquista

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 248

Franco es desespera pel poc avanç i, de manera discreta, li retira el comandament de les operacions a Yagüe. El següent atac el planejarà García Valiño, que dissenteix del mètode de Franco. Els nacionals comencen a tenir la moral baixa. El Caudillo no vol que aquesta guerra degeneri en un problema europeu i convenç a França i Anglaterra que es mantindrà neutral si esclata una guerra a Europa.

Aquesta tercera ofensiva ha suposat 8.000 baixes al costat nacional i han avançat tres quilòmetres en profunditat. Els comandaments republicans han estat més brillants que els rebels. Tenen subministres amagats als túnels de ferrocarril, la seva defensa està estructurada de manera que la ruptura en un punt del front no produeixi un col·lapse, aprofiten el terreny refugiant-se als contraforts i parapents i tenen la moral alta, fet molt important.

Franco es sent incomprès pels seus. En tres quilòmetres té tancat el millor de l'exèrcit de Rojo i només li importa exterminar-los a tots, encara que això suposi més homes morts del seu bàndol.

Negrín també està disposat a sacrificar vides si així s'allarga el conflicte i s'acaba desencadenant el problema europeu.

El 30 d'agost el Govern Britànic es reuneix per parlar amb Hitler sobre les pretensions d'aquest sobre Txecoslovàquia. La tensió creix a Europa i Gran Bretanya ha de decidir quina posició pren. Aquesta decisió serà essencial, ja que França no complirà els seus compromisos amb els txecs en solitari, i la Unió Soviètica només ho farà si França ho fa.

Ja fa un mes que ha començat la Batalla de l'Ebre i Franco constata que les seves forces estan en inferioritat tàctica davant els republicans i per solucionar-ho, decideix reforçar les seves tropes. Així doncs, la 1a divisió de Navarra s'incorpora a la lluita. Ara, les forces nacionals compten amb 8 divisions, més de 300 bateries, més de 500 avions i 100 tancs.

El sector nacional planeja una nova ofensiva, aquest cop encarada a la Serra de Cavalls, que és una bona posició d'observació i té bons llocs de tir. La seva ocupació permetrà als nacionals avançar cap a Camposines prenent Corbera.

El Caudillo segueix descartant tàctiques més senzilles, vol aniquilar l'exèrcit republicà.

El 3 de setembre comença la quarta contraofensiva (Figura 8). La 1a divisió de Navarra es prepara per atacar pel costat dret del front de la Serra de Lavall. L'acompanyen tres divisions més, dues atacaran al centre i la tercera ho farà per l'esquerra. Comença l'atac de l'artilleria i també el de l'aviació, que aquest cop es més eficaç que els altres. Tot un batalló republicà queda enterrat sota les pedres i, quan acaba el bombardeig, la infanteria els ataca.

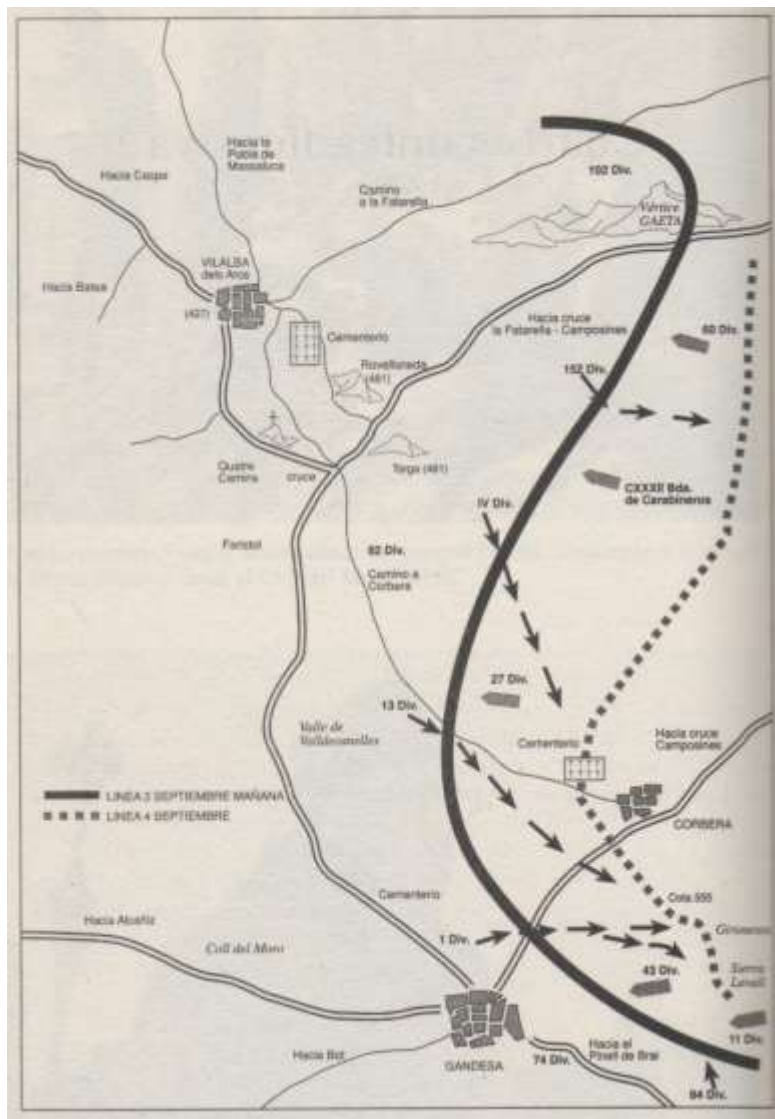

Figura 8: quarta contraofensiva franquista.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 308

Modesto diu als seus homes: «No se puede perder una sola posición. Si la ocupa el enemigo, hay que contraatacar rápidamente librando a su alrededor cuantas batallas sean precisas, pero asegurando siempre que quede en poder de la República. Ni un metro de terreno al enemigo. ¡Que sus fuerzas de choque queden destrozadas para siempre ante nuestras bayonetas!»³

El dia 4 les forces franquistes ocupen Corbera. Els avanços s'aconsegueixen a còpia de perdre molts homes. Intenten conquerir Cavalls, però no poden, ja que té unes cotes molt altes. Així doncs, segueixen intentant prendre la Serra de Lavall, que té cotes més baixes.

Rojo explica a Matanalla que és urgent que l'Exèrcit de Llevant faci els possibles per ajudar-los. Atacar per la costa i el Baix Segre podria disminuir la pressió a l'Ebre.

Rojo fa saber a l'aviació que està descontent amb la seva manera d'actuar. L'aviació franquista és molt superior.

El general Yagüe està convençut que la Batalla arriba a la seva fi, però García Valiño no ho creu, és més pessimista.

El bàndol republicà ha patit 8.000 baixes amb aquesta nova ofensiva. Això fa dubtar a Rojo: ha de continuar la lluita a ultrança o ha d'efectuar un replegament a la costa nord del riu, considerant que l'objectiu de l'estratègia que va motivar el pas ja s'ha complert. Negrín i els comunistes no volen considerar aquesta opció.

Els nacionals donen per fracassada l'ofensiva, tot i que segueixen combatent furiosament per Cavalls. Han aconseguit conquerir 21 quilòmetres quadrats, que inclouen el poble de Corbera, però els ha costat milers d'homes.

El 12 de setembre Hitler fa un discurs davant del partit nazi a Nüremberg. Alemanya intervindrà a Txecoslovàquia. Si esclata el conflicte europeu, Franco quedarà aïllat, ja que la República s'aliarà a França.

³ Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p.310

En conseqüència, el Caudillo ordena, el 14 de setembre, que el General Jordana, ministre d'Assumptes Exteriors, sol·liciti explicacions als governs italià i alemany sobre els seus plans respecte Espanya si esclata el conflicte europeu. Aquest mateix dia ordena també que s'obrin un altre cop les comportes de Tremp i Camarasa per tal de fer créixer el cabal de l'Ebre.

Franco prepara la cinquena contraofensiva, amb el mateix objectiu que la setmana del 3 al 10 de setembre: apoderar-se del nus de Camposines. Aquest cop però, augmenta el nombre d'homes a la Serra de Cavalls.

El dia 17 Rojo rep una carta del seu amic Matanalla, en la qual li diu que la direcció d'atac per descongestionar el front de l'Ebre es farà per Mazaneres-La Albentosa.

El dia següent es troben a Londres el primer ministres anglès Chamberlain i el seu ministre d'Assumptes Exteriors lord Halifax amb els seus homòlegs francesos Daladier i Bonnet per parlar sobre el problema de Txecoslovàquia.

Aquest mateix dia comença la cinquena contraofensiva (Figura 9).

Des de les primeres hores del matí del dia 19 els homes de Garcia Valiño bombardegen a la 45a divisió internacional, situada a la cota 496. Ho fan des de les sis fins la una del migdia. Pateixen «la preparació artillera más larga i mortífera de toda la batalla del Ebro.»⁴ Un cop acabat el bombardeig comença l'assalt de la infanteria. Els internacionals veuen que els atacants són moros i senten un gran pànic, la seva reputació és terrible. Finalment, i després de molt esforç, els nacionals han pres la cota 496.

Franco es sent desmoralitzat i traït per Hitler, que ha provocat el conflicte de Txecoslovàquia i això ha suposat una injecció de moral pels republicans i podria canviar el curs de la guerra. El Caudillo només té una sortida: guanyar la batalla el més ràpid possible.

⁴ Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 369

El dia 21 Negrín intervé a Ginebra i anuncia la retirada de les Brigades Internacionals. A Rojo li preocupa molt la incorporació dels nous substituïts ja que les lleves a Catalunya estan esgotades.

El 23 de setembre és l'últim dia al front pels brigadistes internacionals i la situació és molt dura, els nacionals ataquen fort i moren molts brigadistes. Marxen més de 6.000 homes.

Durant aquests dies es fa un recompte de les baixes produïdes per l'ofensiva i són 23.000 rebels i 30.000 rojos.

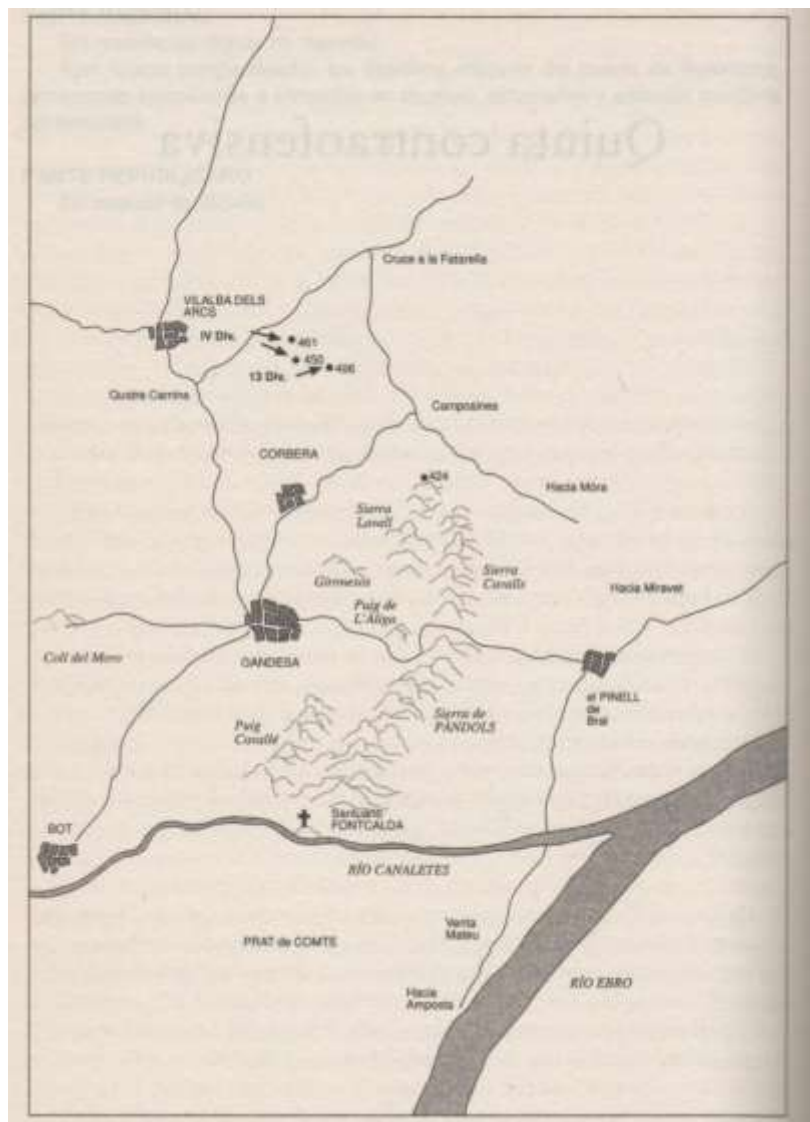

Figura 9: cinquena contraofensiva franquista.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 364

Hi ha uns dies de pluja i això permet un petit descans al front. Mentrestant a Europa hi ha molta tensió. És casi inevitable una guerra amb Alemanya, ja que Hitler s'ha negat a qualsevol opció que no sigui la rendició absoluta a les seves exigències. Finalment, el dia 28 de setembre Hitler envia una nota a Venille Chamberlain on li diu que està d'acord en aplaçar durant vint-i-quatre hores la mobilització de les seves tropes. L'endemà les quatre potències (Alemanya, Itàlia, França i Gran Bretanya) es reuneixen a Munic i totes accepten les condicions que Hitler imposa. Així doncs, l'esperança que podria haver salvat a la República s'esvaeix i es queda sola, juntament amb Txecoslovàquia, que ha estat traïda.

El primer d'octubre Franco fa un discurs per celebrar el segon aniversari del seu nomenament com a cap de l'Aixecament militar contra la República. Ha rebut un gran regal amb les notícies de Munic.

Les pluges a la Terra Alta ja s'han acabat i els combats recomencen. No es fan progressos, la guerra de desgast consumeix els homes per milers i el material per tones. El dia 1 d'octubre comença la sisena contraofensiva de Franco (Figura 10). Els republicans són bombardejats altre cop des de les deu del matí, però resisteixen.

Al cap de 15 dies, s'acomiaden 10.000 legionaris italians tot i que encara en queden uns 30.000 i n'han mort 4.000.

El dia 23 el Caudillo fa un consell de Guerra. No veuen altra forma d'actuar que no sigui per sorpresa, de manera que l'enemic no tingui temps de reaccionar. Per tal que sigui així, caldrà que la infanteria avanci mentre es produeix el bombardeig fins les posicions més properes a l'enemic, així, un cop acabat el bombardeig, l'assalt sigui imminent.

També tenen una nova maniobra: pretenen distreure els republicans del front entre Faió i Camposines mentre l'operació principal es durà a terme al flanc determinat amb dos atacs: un sobre Cavalls i l'altre sobre Pàndols. L'operació serà responsabilitat del cos d'exèrcit de García Valiño. Li són confiades 5 divisions, més de 500 canons, 3 companyies de morters i 2 agrupaments de tancs. Més de 50.000 homes es preparen per l'atac.

Modesto sap que s'aproxima una nova ofensiva. Els seus soldats preparen nius de metralladores, filades de filferro, caben rasa, etc.

El dia 28 d'octubre Barcelona acomiada als brigadistes. Són 35.000 voluntaris els que van acudir per ajudar a la República. Ara en queden menys de 10.000. Pel contrari, als nacionals se'ls sumen ajudes.

Figura 10: sisena contraofensiva franquista.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 410

Dos dies després comença l'última ofensiva de Franco (Figura 11), que encara és al Coll del Moro. A les sis del matí comencen a disparar tots els canons. En tenen un cada 7 metres durant 2 quilòmetres d'extensió. El bombardeig durarà tres hores. Sota el foc, la 1a de Navarra surt de les seves posicions i avança cap a l'enemic. Un cop acaba l'atac d'artilleria, surten dels refugis i assalten les

posicions dels republicans. Aquests, encara atordits pel constant bombardeig, cauen amb facilitat. En unes hores, tota la zona delimitada per la carretera de Gandesa a Tortosa i la de Pinell a Benissanet està sota el seu control. L'aviació no deixa de bombardejar. Amb aquest atac, Franco ha aconseguit trencar el front republicà. L'assalt dels homes de la 1a divisió de Navarra ha provocat la desbandada dels homes de la 43a divisió republicana.

El matí següent, el General Vigón es presenta al Puig de l'Àliga, on hi ha concentrat el que queda del Terç de Montserrat. Li semblen prou per aconseguir l'objectiu de la jornada: el turó de Sant Marc. En pocs minuts, els Requetès prenen el pic, fet que obre una porta per despenjar-se sobre l'Ebre i acorralar contra el riu a l'enemic.

La matinada de l'1 de novembre cau en mans dels nacionals la cota 666 de la serra de Pàndols. Ha estat la 84a divisió la que l'ha aconseguit. Ara que han conquerit aquesta cota, la resistència de la República es va enfonsant. Dos dies després ja és seva tota la Serra de Pàndols.

El V cos d'Exèrcit de Líster ha estat derrotat i Modesto intenta recompondre el desastre refent les línies.

El dia 5 de novembre, els nacionals arriben a la vora de l'Ebre en dos punts. El dia següent el general Fidel Dávila dóna una ordre molt expressiva: «Batido el enemigo al Este de Cavalls, parece intentar restablecer su línea entre Camposines y Móra.»⁵ En conseqüència, les tropes de Valiño han d'atacar la Serra de les Perles i baixar fins l'Ebre per la carretera de Camposines per ocupar els marges del riu entre Móra i Ascó.

El dia 6 Rojo tem perdre Benissanet i inclús Móra. Això faria que de tot el territori conquerit durant aquests mesos només quedés en poder seu un reduït cap de pont.

La 1a divisió de Navarra pren Benissanet aquell dia, les seves metralladores tenen a tir Móra i la carretera de Camposines és pràcticament seva.

⁵Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 529

Modesto comprèn que està obligat a fer un replegament de les tropes i Rojo ja no espera gaire dels homes de l'Exèrcit de l'Est. Tot i això, creuen el Segre i ataquen la bossa franquista de Serós.

El V cos d'exèrcit ha quedat destrossat i li correspon a Tagüeña fer-se càrrec de les tropes i actuar quan abans millor. Una divisió franquista és a punt de caure sobre seu.

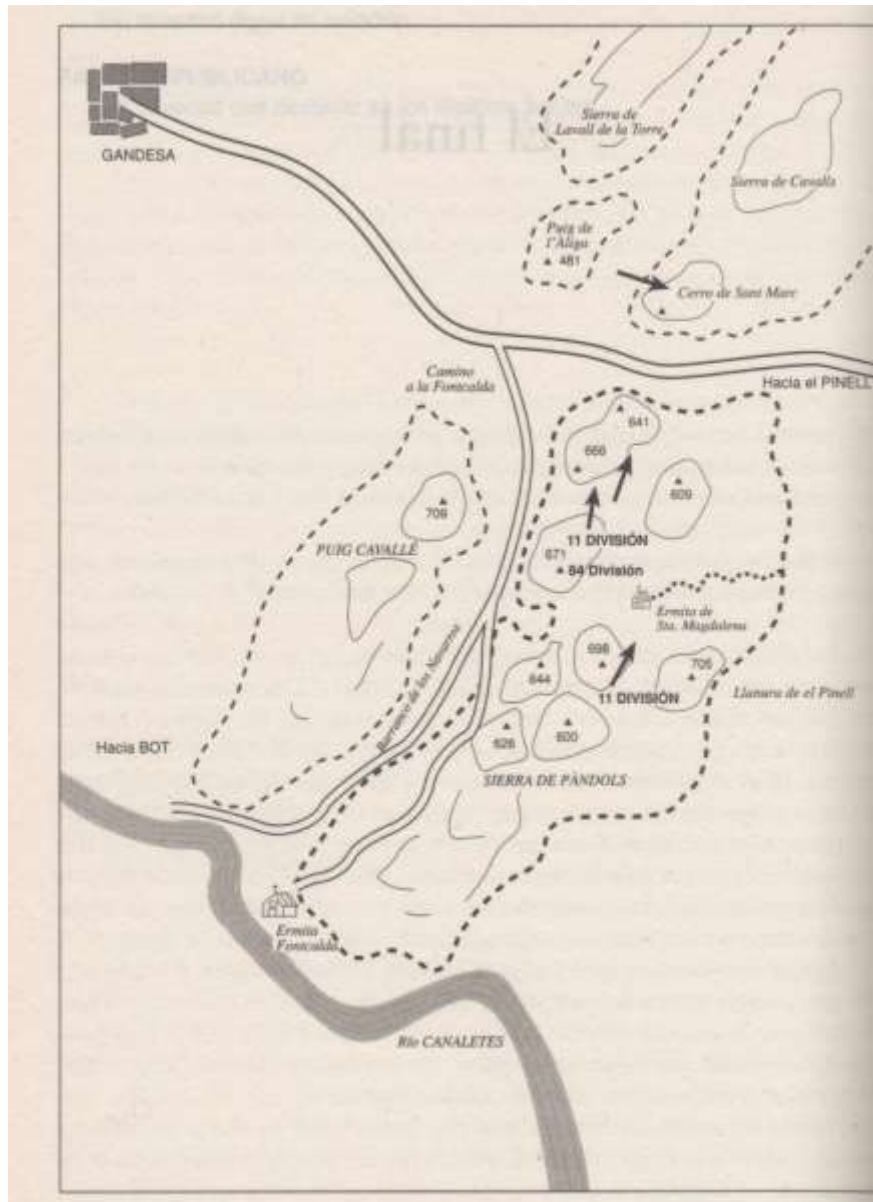

Figura 11: setena contraofensiva franquista.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 506

Tagüeña ordena que tot l'Estat Major de V cos passi a l'altre costat del riu juntament amb la resta de les divisions 43 i 45. Ha de defensar una bossa cada cop més estreta. La missió que li ha estat encomanada és difícil de realitzar: «Resistir, impedir todo avance, y reorganizar de forma rápida e intensa las fuerzas a la orilla izquierda.»⁶

El 8 de novembre es dóna l'ordre de volar el pont de Garcia.

El dia 14 els homes de la 4a divisió ocupen la Fatarella. L'endemà, Tagüeña té planejat repassar l'Ebre amb els seus homes sense cometre cap error. La boira, el fet que l'enemic ha perdut contacte amb els seus avantguardes i els excel·lents medis de pas del riu que tenen en aquell moment l'ajudaran. A Riba Roja, Flix i Ascó hi ha amagades tres passarel·les que es posaran tan bon punt arribi la nit. A més, hi ha una gran concentració de barques.

Amb les primeres hores, Tagüeña dóna l'ordre perquè comenci la retirada (Figura 12). La 33a brigada i part de la 15a creuen per la passarel·la de Riba Roja. El que queda de la 15a passa pel pont de ferro de Flix. Els sis últims tancs passen per comporta pesada. La 31a brigada per la passarel·la del sud de Flix i la 33a per la del nord d'Ascó. La 13a brigada internacional, formada únicament per espanyols des de finals de setembre, és qui cobreix el pas de tots els altres homes. A les 23:00 reben l'ordre de replegar-se. Els soldats creuen el pont de Flix sense pressa, sabent que són els últims. I per sobre el cansament, hi tenen l'orgull d'haver aguantat durant aquests quatre mesos un exèrcit que els superava en número, en artilleria, en aviació i en tancs. La matinada del 16 de novembre Tagüeña dóna ordre de volar el pont de Flix.

A la Batalla de l'Ebre s'ha jugat el destí de la República. Ara ja són pocs els que pensen que la República pot guanyar la guerra, però han lluitat de manera sobrehumana i han aguantat allò impossible d'imaginar. Han mort uns 130.000 homes en aquesta batalla, una batalla que Rojo va començar amb la intenció de distreure l'enemic que assetjava Llevant i que Franco va convertir en una qüestió de prestigi.

⁶ Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 535

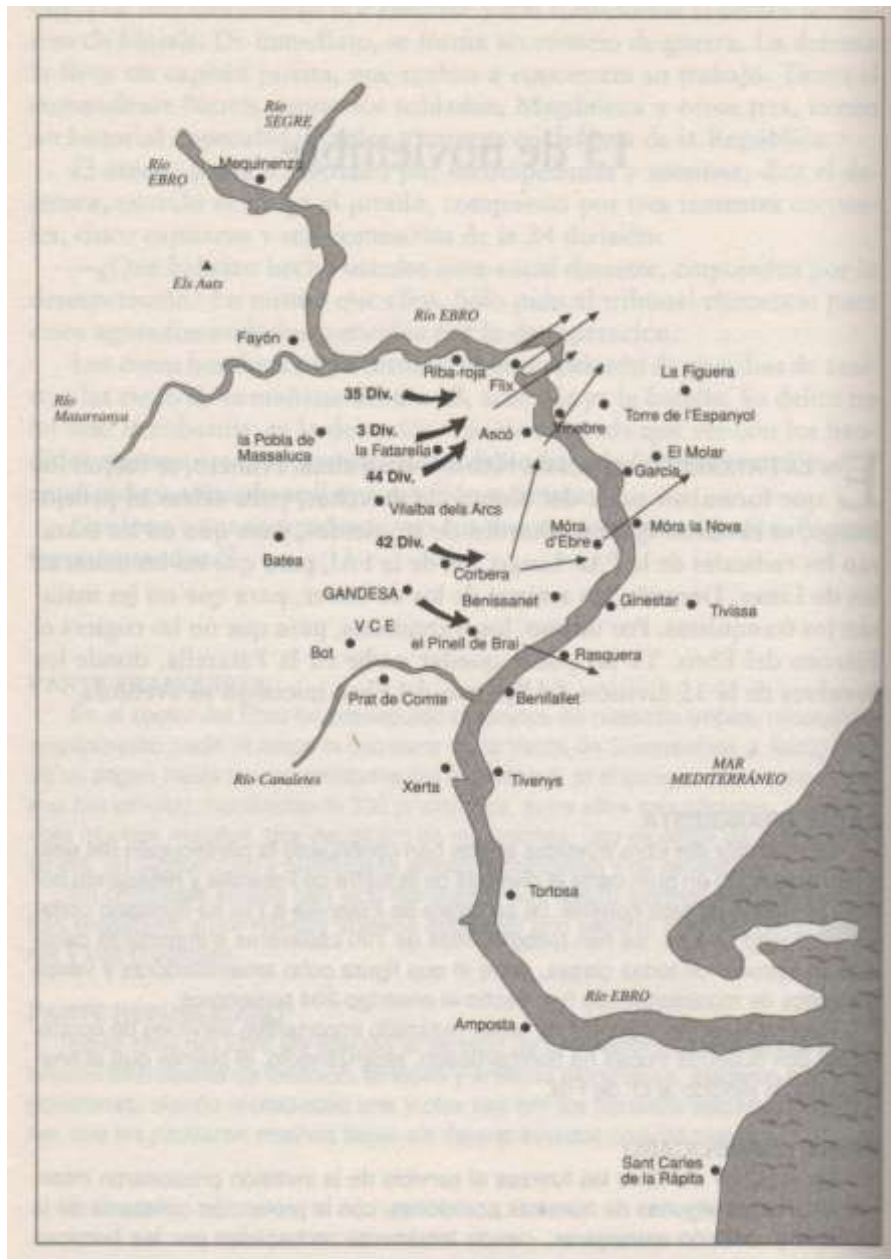

Figura 12: la retirada de les tropes republicanes.

Font: Jorge M. Reverte, *La Batalla del Ebro*, p. 556

3. Biografia de Francesc Geli i Granolleras

Figura 13: foto de Francesc Geli i Granolleras.

Font: arxiu familiar Geli.

Francesc Geli i Granolleras (Figura 13), fill de Tomàs i Maria, va néixer a Figueres el 25 de gener de 1908 al carrer Pi i Maragall. Va viure en aquesta ciutat durant la seva infància i joventut.

Va estudiar a l'acadèmia del Senyor Ramis i després a la de Senyor Pey, situada al carrer Forn Baix núm. 3. Era un noi amb cultura general.

Segons el seu padró⁷ va començar a treballar com a adobador l'any 1924. Ho va fer a la *Fábrica de curtidos Francisco Geli e Hijos* (Figura 14), que era del seu avi. Al ser un negoci familiar, treballava conjuntament amb el seu germà i els seus cosins. Aquests, es dedicaven a les feines administratives mentre que Francesc i el seu germà eren tècnics.

Figura 14: Postal de la *Fábrica de curtidos Francisco Geli e Hijos*.

Font: imatge cedida per l'Arxiu Municipal de Figueres.

⁷ Veure annex 1

Als 18 anys li va tocar fer el servei militar (Figura 15)-era de la quinta de 29- però al tenir estudis, el va fer *de quota*⁸, que la va pagar en dos terminis, un el 15 de juliol del 29 i l'altre el 8 d'octubre del 30⁹. Això li va permetre poder-lo fer al Castell de Sant Ferran, per tant, no es va haver d'allunyar de la seva família i a més, tan sols va durar vint dies .L'1 d'abril de 1930 el van ascendir a Cabo i el primer de juliol de 1930 a Sargent de Complement¹⁰.

El febrer del 35 es va casar amb Maria Deusedas i Burgell a Can Llompart, un hotel que donava a la Rambla de Figueres. El 3 de març de l'any següent van tenir el seu primer fill, Tomàs Geli i Deusedas. Aquell any va començar la Guerra Civil Espanyola i va ser mobilitzat a Hostalets d'en Bas, a Olot, per tal de preparar-lo per anar al front. Hi va anar a viure amb la seva dona i el seu fill, fins l'estiu del 38.

Figura 15: Francesc i la seva dona Maria passejant per la Rambla de Figueres l'11 de maig de 1930

Font: arxiu familiar Geli.

⁸ De quota: significa que pagant una quantitat de diners en efectiu obtenies una sèrie de beneficis o privilegis a l'hora de fer el servei militar.

⁹ Veure annex 2

¹⁰ Veure annex 3

Aquell estiu va començar la Batalla de l'Ebre, la batalla més dura, sagnant i decisiva de la Guerra Civil, i va ser mobilitzat a la serra de Pàndols i Cavalls, on va lluitar amb el bàndol Republicà. En aquesta zona va viure terribles experiències, com relata en una carta que envia a la seva dona. Explica que les desbandades van ser terribles, recorda com veia caure els seus companys davant seu mentre fugien entre els barrancs.

Va estar al front fins el dia 21 d'octubre del mateix any, que va ser enviat a l'hospital de Reus a causa d'un àntrax¹¹ gegant de regió cervical posterior. En aquella època, a causa de la desconexió dels antibiòtics, aquesta era una infecció greu i, en conseqüència, el van haver d'operar. L'operació va ser duta a terme el dia 22 d'aquell mes i l'endemà, el van enviar a l'hospital d'Igualada, on hi va passar una temporada¹². Malauradament, la seva mare va morir mentre ell estava al front i no se'n va poder acomiadar, fet que li va produir una gran pena, com explica a la carta.

No es té coneixença de quan li van donar l'alta ni tampoc del que va fer quan la va rebre. El seu cunyat sap que va arribar a Llançà, que és on va viure la seva família durant la Guerra, a principis de l'any 1939. Durant la seva estància a Llançà no va treballar, vivien com podien. S'alimentaven del menjar que tenien als horts i de mercaderies que arribaven en tren a l'estació del poble. El seu cunyat recorda haver anat a buscar carn congelada amb Francesc i que aquest es tallés amb un ganivet. Això va ser uns quinze dies abans que entressin els nacionals a Llançà.

No es sap amb exactitud quant temps va viure a Llançà ni quan va tornar a la seva ciutat natal, però es creu que entre el febrer del 39 i el maig d'aquell mateix any va estar al camp de concentració La Clapera¹³. La primera

¹¹ Àntrax: reunió confluent de diversos furóncols. Es localitza preferentment al clatell i a l'esquena. També és anomenat àntrax benigne.

¹² Veure annex 4

¹³ La Clapera: mas situada a Hostalets de Bas que va ser expropiat durant el temps de Guerra per convertir-lo en una presó. Més tard es va fer servir com a camp de concentració. Veure annex 5.

quinzena de maig va ser jutjat, per haver lluitat amb els republicans, però no va ser declarat culpable¹⁴.

Van retornar a Figueres i el 31 d'agost de l'any 1945 van tenir la seva segona filla, Maria Asunción Geli i Deusedas. Juntament amb el seu germà, van tornar a la fàbrica de la família per treballar, però per escassetat de material i falta de crèdit –no els hi donaven pel fet de ser d'esquerres- van haver de tancar el negoci el 23 de juny de 1954¹⁵. Malgrat haver-se quedat sense feina, la fàbrica *Sándo*, que els subministrava els productes químics, va donar feina a Mallorca als dos germans. Francesc va anar a la *Fabrica de curtidos Casanovas y Nadal*, coneguda pel nom de “Sa Calatrava”, situada a Sóller, al barri de l'Hort de Ses Ties. En aquesta fàbrica va patir un accident, es va enganxar el braç amb una màquina i quasi el perd. La feina de Francesc dins les fàbriques era formular els preparats per adobar les pells i deixar-les al punt per poder manufacturar-les, principalment per a fer calçat.

El seu cunyat explica que un cop acabada la guerra, no hi va haver represàlies contra Francesc ni tampoc contra ningú de la seva família ni de la família de la seva dona, tot i que alguns germans d'ella es van haver d'exiliar a França abans de l'entrada dels nacionals. Aquest fet és contradictori al document al qual fa referència l'annex 5, però tenint en compte que Francesc mai no va voler parlar del temps de la Guerra, és possible que ni el seu cunyat sabés que va estar a La Clapera.

Un cop va acabar la dictadura i incorporat el règim democràtic, va ser concedida una pensió a tots els que havien estat soldats republicans¹⁶. Va ser Pere, el cunyat de Francesc, qui va anar a Barcelona a fer els tràmits pertinents per tal que li fos concedida aquesta pensió, ja que ell no volia saber res referent a aquest tema.

Tot i que Francesc, la seva dona i la seva filla vivien a Mallorca, cada any estiuiejaven a Llançà, amb la família de la seva dona. Tenien unes casetes a la

¹⁴ Veure annex 6

¹⁵ Veure annex 7

¹⁶ Veure annex 8

platja on guardaven la roba de bany (Figura 16). Mai van perdre el contacte amb els que eren a la Península.

Tan el seu cunyat com els seus fills coincideixen en el fet que Francesc era molt bona persona, mai no buscava problemes. Li agradava molt anar d'excursió, solia anar-hi amb el seu germà, com també anar a la platja. Amb el seu cunyat anaven tot sovint amb barca. Era un home molt discret, mai no s'embolicava amb temes de política, i tot i que era catalanista republicà no era una persona que mostrés les seves creences.

Francesc va viure experiències molt dures mentre va ser al front, com tots els seus companys. Mai no va voler parlar del que va veure allà, ni tan sols amb els seus fills. La única experiència que va voler compartir va ser la desbandada de Pàndols i Cavalls, que és el que explica amb detall a la carta.

Figura 16: família de Francesc al Port de Llançà, davant la caseta de la platja.

Font: arxiu familiar Geli.

4. Presència de Francesc Geli i Granolleras a la Batalla de l'Ebre

Francesc va ser enviat a Hostalets de Bas per tal de ser format per anar al front. Durant el temps que va estar allà va ser instruït pel CRIM. En aquests camps d'instrucció es rebia formació física, educació de caire moral i sobretot instrucció militar, molt centrada en el coneixement de l'armament i altres àmbits necessaris per lluitar al front.

Formava part de la 43a divisió, comandada pel tinent coronel de milícies Beltrán i pel comissari Màximo Garcia. Estava a la CXXX brigada mixta, a la 4a companyia del batalló 519. Aquesta divisió formava part del XVIII cos d'Exèrcit, comandat pel Mayor Jefe del Barrio.

Figura 17: Puig de l'Àliga vist des de la Serra de Pàndols.

Font: imatge pròpia.

Al començament de la Batalla de l'Ebre la 43a divisió es troba a la regió del Vendrell-Reus per recolzar el V cos d'Exèrcit. El 19 d'agost, amb l'inici de la tercera contraofensiva franquista, aquesta divisió es posiciona entre la 11a divisió, que ocupa la serra de Pàndols i la 35a. Al cap d'uns dies, exactament el dia 3 de setembre, es troba al Puig de l'Àliga (Figura 17).

La primera postal de Francesc que escriu als seus pares data del dia 29 de setembre del 1938 i els diu que fa dos dies que fa vida de campanya i que li ve una mica de no al no estar-hi acostumat¹⁷.

Figura 18: Serra de Cavalls vista des de Pàndols.

Font: imatge pròpia.

La guerra va progressant i el dia 30 d'octubre comença la desbandada de la Serra de Cavalls (Figura 18). La 43a divisió és derrotada aquest dia.

A la carta que escriu a la seva dona li relata aquesta terrible desbandada¹⁸. Segons Francesc, el dia 30 d'octubre hi ha la terrible desbandada de Cavalls i el dia 1, la de Pàndols. Després de fugir, es situen a un barranc lluny de primera línia per tal de protegir-se. Els nacionals han estat molt ràpids i ja han conquerit Pinell, així doncs, Francesc explica a la seva dona que la tarda del 2 de novembre marxen del lloc on eren i, a la nit, caminen cap a Móra i d'allà van a un altre barranc.

L'endemà, creuen el riu i acampen en un barranc entre Móra i Falset. Aquí hi passen quatre dies. Durant aquest període de temps, reorganitzen els homes que han quedat vius i fan el Batalló Especial. A Francesc el nomenen administrador de la 3a companyia.

¹⁷ Veure annex 9

¹⁸ Veure annex 10

Figura 19: forat on s'amagaven els soldats

Font: imatge pròpia.

El dia 7 creuen l'Ebre prop d'Ascó i, una setmana més tard, el tornen a creuar per Flix. Dos dies després Tagüeña dona ordre de volar el pont pel qual ells han passat.

Francesc Geli va ser evacuat poc dies després d'haver creuat el riu per Flix. El van haver de portar a l'hospital ja que tenia una infecció greu al clatell. Si no hagués estat evacuat, possiblement no hauria sobreviscut a aquesta terrible Batalla.

Figura 20: Pinell de Brai vist des de Pàndols.

Font: imatge pròpia.

5. Conclusions

Aquest treball m'ha aportat una gran satisfacció personal. He descobert coses de la vida del meu besavi que ni tan sols els seus fills coneixien i això, en part, m'ha sorprès. He pensat molt en com es devia sentir el meu besavi quan era al front, els dilemes morals amb els quals es devia trobar, perquè dur una arma a les mans i haver-la de fer servir contra una altra persona, que podria ser qualsevol dels teus veïns, no és fàcil. Segurament el meu besavi va viure coses inexplicables i inimaginables mentre era al front i m'imagino que és per aquest motiu pel qual mai no va voler-ne parlar. M'he emocionat llegint les cartes que va escriure, imaginant com es sentia mentre ho feia, pensar que tenia un fill de dos anys i una dona, i no sabia si tornaria a veure'ls, fa posar la pell de gallina. A partir d'aquest treball he conegut el meu besavi molt més del que el coneixia, i m'hagués agradat poder parlar amb ell sobre les seves vivències.

Fent aquest treball m'he adonat que la història s'explica d'una manera molt impersonal a l'escola i a l'institut, ja que sinó no seria història. Jo he fet la biografia del meu besavi per tal de complementar i explicar el que diuen els llibres. Ho he fet perquè crec que cal entendre com es va sentir la gent que vivia en aquella època, com els va afectar el que va succeir, és la visió parcial i subjectiva de cada testimoni la que ens permet entendre la microhistòria i, des del meu punt de vista, són fonamentals per entendre els grans processos històrics. El fet d'explicar la Guerra Civil –com tota la història- d'una manera tan impersonal fa que els fets semblin molt llunyans i és per això que no som conscients del gran dany que va produir. Si arribem a entendre com es van sentir els homes que van anar a la guerra, les dones que es van haver de quedar a casa amb la incertesa de no saber si tornarien a veure els seus fills, o els seus marits, llavors, serem capaços de no tornar a cometre el mateix error.

Saber que el meu besavi va participar a la Batalla de l'Ebre, que va ser un membre de la 43a divisió, tot això m'ho havien explicat els meus familiars, però trobar documents que constaten aquests fets és molt important. Em sento molt satisfeta amb la feina que he realitzat, crec que he assolit els meus objectius, tot i que he tingut limitacions, ja que el meu besavi no va parlar mai de la guerra i no he tingut la oportunitat de demanar-li res.

6. Bibliografia

Martínez Reverte, Jorge. *La Batalla del Ebro*. Barcelona: Planeta DeAgostini, 2005.

Salas Larrazábal, Ramón. *Historia del Ejército Popular de la República, volumen IV. De la batalla de Levante al final de la guerra* Madrid: La Esfera de los Libros, 2006.

EBRE 38 Revista Internacional de la Guerra Civil. <<http://www.raco.cat>> (17 d'octubre de 2013)

Espais de la Batalla de l'Ebre. <<http://www.batallaebre.org/espais.php>> (6 de juliol de 2013)

Centre d'Estudis de la Batalla de l'Ebre (CEBE).

<<http://usuaris.tinet.cat/cebe/catala/indexcat.htm>> (6 de juliol de 2013)

GENERALITAT DE CATALUNYA. CULTURCAT. *La Batalla de l'Ebre*.

<http://www20.gencat.cat/portal/site/culturacatalana/menuitem.be2bc4cc4c5aec88f94a9710b0c0e1a0/?vgnnextoid=970d5c43da896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=970d5c43da896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=detall2&contentid=10113c084ded7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCD&newLang=ca_ES> (6 de juliol de 2013)

Resums de la Batalla de l'Ebre. (26 d'octubre de 2013)

<<http://www.sbhac.net/Republica/Fuerzas/EPR/EprK/BonFete.htm>>

<<http://www.batallasdeguerra.com/2011/09/nos-encontramos-en-1938-ante-una-espana.html>>

<<http://www.grandesbatallas.es/batalla%20del%20ebro.html>>

<<http://www.guerracivil1936.galeon.com/ebro.htm>>

Documental sobre la Batalla de l'Ebre. RTVE.

<<http://www.rtve.es/alacarta/videos/la-batalla-del-ebro/>>

ANNEXOS

ÍNDIX

ANNEX 1: PADRÓ	III
ANNEX 2: CARTILLA MILITAR.....	IV
ANNEX 3: CERTIFICAT	VIII
ANNEX 4: FITXA MÈDICA.....	IX
ANNEX 5: CARTA DE RECOMANACIÓ	XII
ANNEX 6: JUSTIFICANTS.....	XIV
ANNEX 7: REGISTRE DE BAIXA	XVI
ANNEX 8: DIARI	XVII
ANNEX 9: POSTALS	XIX
ANNEX 10: CARTA.....	XXIII
ANNEX 11: VÍDEO	

ANNEX 1: PADRÓ

Padró de Frances Geli i Granolleras, document cedit per l'Arxiu Municipal de Figueres.

PADRÓN. - Sección 6.ª - N.º 54.º - 1965

Nombre *Geli Granolleras Fran^{co}*
 Natural de *Figueras* Provincia de *Gerona*
 Hijo de *Louís* Natural de *Figueras* Prov.^a *Gerona*
 de *Marcia* id. de *Casparany* id. *idolen*
 Nacido el día *25* de *Enero* de *1908* Tiempo de residencia

DOMICILIOS				Año	Estado	Desde el día
Año	Calle o Plaza	N.º	Piso			
1920	<i>C. Pi Margall</i>	<i>2</i>		1920	<i>Soltero</i>	<i>1908</i>
1934	<i>Calle "</i>	<i>34</i>		1941	<i>casado</i>	
1931	<i>"</i>	<i>32</i>				
1941	<i>C. ellonjer</i>	<i>22</i>				
1945	<i>Vista Prudera</i>	<i>21</i>				
1950	<i>id</i>	<i>17</i>	<i>1º</i>	1934	<i>ni-n</i>	
					<i>curtidor</i>	

PROFESIÓN
931: cl^o
1933: vel.
1941: V^o
1950: a^o c

DATOS SANITARIOS	SERVICIO MILITAR
VACUNADO EN	Reemplazo de
	núm.
	CLASIFICACIÓN
	Cuerpo

Ejora, elbaria deureda
Margell
Hijos Tomas Geli Durado
Conaria

Figura en el PADRÓN
 1950 Di.º 2 Sec. 6.ª N.º 54.º
 1955 Di.º 3 Sec. 6.ª N.º 52.º
 19 Di.º Sec. N.º
 19 Di.º Sec. N.º
 19 Di.º Sec. N.º

ADN. - Sección 6.ª - N.º 401 - 1965

ANNEX 2: CARTILLA MILITAR

Cartilla militar de Francesc Geli i Granolleras

RECLUTAS EN CAJA

Ingresó en caja el día 12 de Agosto de 1921
 con la clasificación de Soldado para el servicio

PARA LOS CLASIFICADOS ÚTILES PARA SERVICIOS AUXILIARES

Sufrió las revisiones reglamentarias ante la Junta de clasificación y
 revisión de en los años 19..... y 19..... confir-
 mándose su clasificación provisional en la de 19..... y 19....., siendo de-
 finitivamente clasificado de en la de 19.....

PARA LOS QUE TENGAN CONCEDIDA PRÓRROGA DE 1.ª CLASE

Sufrió las revisiones reglamentarias ante la Junta de clasificación y
 revisión de en los años de 19.....,
 19....., 19..... y 19..... confirmándose su clasificación en la de los años
 de 19....., 19....., 19..... y 19....., siendo definitivamente clasificado
 en la de 19.....

PARA LOS QUE TENGAN CONCEDIDA PRÓRROGA DE 2.ª CLASE

Se le concedió prórroga de 2.ª clase el día de
 de 19....., por la Junta de clasificación y revisión de

Se le concedió la ampliación de la prórroga en los años de 19....., 19.....
 19..... y 19....., siendo destinado a cuerpo por haber cesado en la prórroga
 con el reemplazo de 19.....

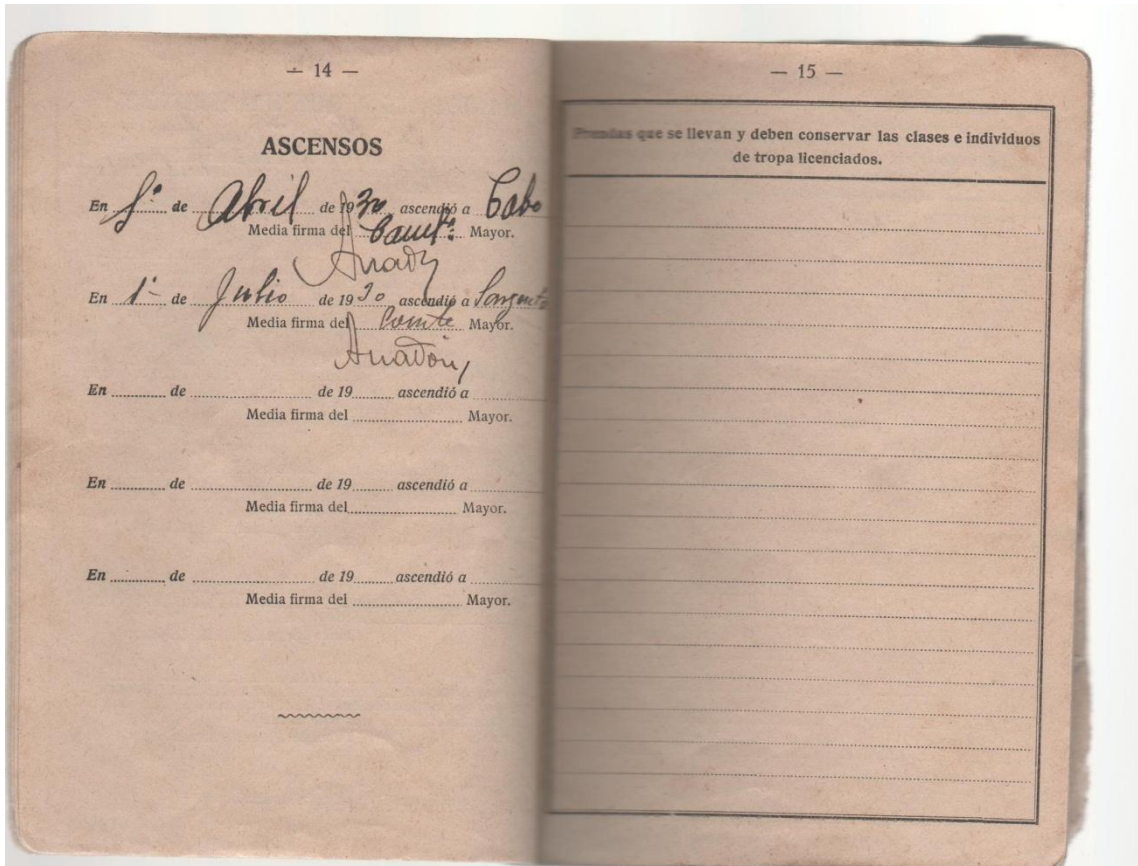
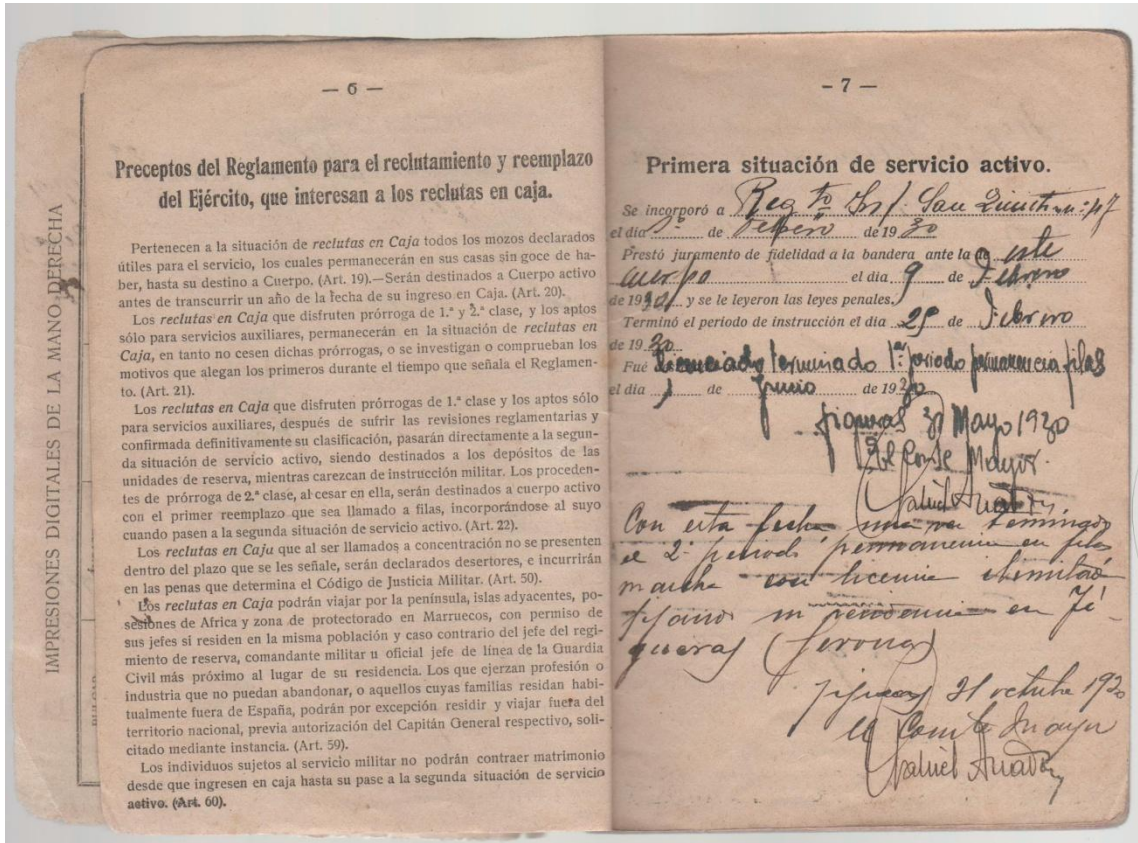
Se concentró en Caja el día de de 19.....
 siendo destinado al (1) el día
 de de 19.....

Se le concedió la reducción del tiempo de servicio en filas el día de
 de 19....., pagó el primer plazo de la
 cuota el día 15 de Julio de 1921, y el se-
 gundo el día 8 de Octubre de 1920.

Tiene fijada su residencia en

Se le autorizó para cambiar de residencia fijándola en

(1) Si se tratara de un misionero, se anotará en esta línea el país donde
 resida la misión de su destino.

ANNEX 3: CERTIFICAT

Document del nomenament a Sargent de Francesc.

El Coronel del Regimiento de Infantería San Quintín, núm. 47

Por cuanto; Atendiendo a que el Cabo de Complemento de la primera Compañía del primer Batallón de este Regimiento FRANCISCO GELI GRANOLLERS por haber servido años y cuatro meses y probado su suficiencia en el examen sufrido el día treinta de mayo ha sido declarado apto para el ascenso por la Junta calificadora, según acta aprobada por el Excmo. Sr. Gral de 7ª División en seis de junio y reúne todos los méritos y circunstancias que exigen a los del Capítulo XVII de la vigente Ley de Reclutamiento, he venido en promoverle al empleo de **Sargento de Complemento.**

Por tanto, y para que se le tenga por tal **Sargento** con la antigüedad de PRIMERO de junio que le corresponde, expido el presente en Figueras a veinte de agosto de mil novecientos treinta.

Francisco Hernández

APRUEBO ESTE NOMBRAMIENTO:

EL Gral de la 7ª División

[Signature]

ANNEX 4: FITXA MÈDICA

Fitxa mèdica on hi consten les entrades als dos hospitals que va ser tractat i hi ha explicada la infecció que tenia.

JEFATURA DE SANIDAD DEL EJÉRCITO DE TIERRA
SECCIÓN DE ESTADÍSTICA

FICHA MEDICA DE HOSPITALIZACIÓN

NÚM. _____

FILIACIÓN

Apellidos *Geli Granolleras*
(Se consignarán los dos)

Nombres *J. G.*
(El primero y las Iniciales de los demás)

Unidad a que pertenece *130 - B. E. - 1* Grado *Sarg.*

Datos del reclutamiento *Recluta 29* Núm. de la chapa _____

Residencia de la familia *Viguera (P. y Cayall 32)*

Sellos de los Hospitales con la fecha de entrada y salida

1. ^a Entrada	2. ^a Entrada	3. ^a Entrada	4. ^a Entrada
<i>Reus</i> <i>21/11/38</i>	<i>Imudaaba</i> <i>23-11-38</i>		
Salida por	Salida por	Salida por	Salida por'

DIAGNÓSTICO	Inicial	Terminal
	<i>Antrax muca</i>	
	<i>Formulón generalizada</i>	
Región anatómica afecta	<i>muca, region riñones</i>	
Tejidos u órganos lesionados	<i>piel tejido celular</i>	
Agente vulnerante	<i>infectivo</i>	
Terminación por	el día	de
		de

HISTORIA CLÍNICA

(En la forma más concisa y clara posible se ir
firmando cada médico encargado de la as

H. M. y preclada 22 - XI - 38

Se me dado de baja el 14 de este
mes, en el sector de Fayón.
presentand un
diagnóstico.
Antrax gigante de
region cervical posterior

C. R. X - Pnevmonia leve.

22 - XI - 38 - E. G. Dr. P. Laja.

Extirpacion radical del Antrax.
- hemostasia de heridas, lavaje etc.
- con gasol Eter.
- cura antiséptica diaria.

4 - XI - 38. Las antipiréticas (alterna.)

5 - XI - 38. Inisim cervical de 20 p.m.m.m., após
deltri sea cide y antebando de los 1/2 m.p. con interna.
- cura antiséptica diaria.

vacuado

el f. de el.

ARMA O DEPENDENCIA	Número del Nomenclátor patológico	MOTIVO DEL ALTA
(1) <i>Luz</i>		(2)

Hospital *Basl* de *19 del 5*
 Clínica *12* número *169*

REGIMIENTO	Batallón	Compañía	CLASE
<i>130</i>	<i>D E</i>	<i>3</i>	<i>Surgens</i>

Padeció sucesivamente en la Clínica

Número del Nomenclátor	ENFERMEDAD	DESDE			HASTA			Estancias parciales
		Día	Mes	Año	Día	Mes	Año	
	<i>Antroax num</i>	<i>21</i>	<i>11</i>	<i>88</i>				

Hoja clínica abreviada de (3) *Gilo Granolleras* *9^{co}*

Hijo de y de	Constitución
Natural de	Predisposición
Provincia de	Aspecto exterior
Profesión edad años	(6) el de
Empezó a servir el de de	(7) el de
(4) del reemplazo de	de
Ha estado veces en hospitales	Estancias causadas en total
con (5) enfermedad.	

Diagnóstico

Causas del padecimiento

Tratamiento

Terminación

ANNEX 5: CARTA DE RECOMANACIÓ

Certificat escrit per Miguel Badosa, Alcalde de San Esteve de Bas.

D. Miguel Badosa Figueras Alcalde del Ayuntamiento de San Esteve de Bas.

Certifico: Que D. Francisco Geli Granolleras que fere destinado por el Centro de Reclutamiento, Instrucción y Movilización nº 19, de Gerona. (por pertenecer a los cuerpos movilizados por los marapistas), a prestar sus servicios en el Campo de Concentración "La Claperà" sito en este término municipal caserío de Hostalet de Bas, observó en todo momento buena conducta en todos los aspectos, pudiendosele considerar, por su actuación y atención con el personal, como afecto al Glorioso Movimiento Nacional.

Y para que conste, libro la presente en San Esteve de Bas, a 14 de marzo de 1939

Viva Franco
 111 Año Triunfal Avila España

Alcalde Miguel Badosa

Para hacer de sello se utilizó el conjunto

Transcripció del document:

Miguel Badosa Figueras Alcade del Ayuntamiento de San Estaban de Bas.

Certifico: Que D. Francisco Geli Granolleras que fue destinado por el Campo de Reclutamiento, Justificación y Movilización nº 19 de Gerona que pertenece a los cuerpos movilizados por las monarquistas a prestar sus servicios en el Campo de Concentración "La Clapera" sitio en este término municipal camino de Hostalets de Bas, observó en todo momento buena conducta en todos los aspectos, pudiéndole considerar, por una actuación y atenciones con el personal como afecto al Glorioso Movimiento Nacional

I para que conste, libro la presente en San Esteve de Bas a 11 de mayo de 1939.

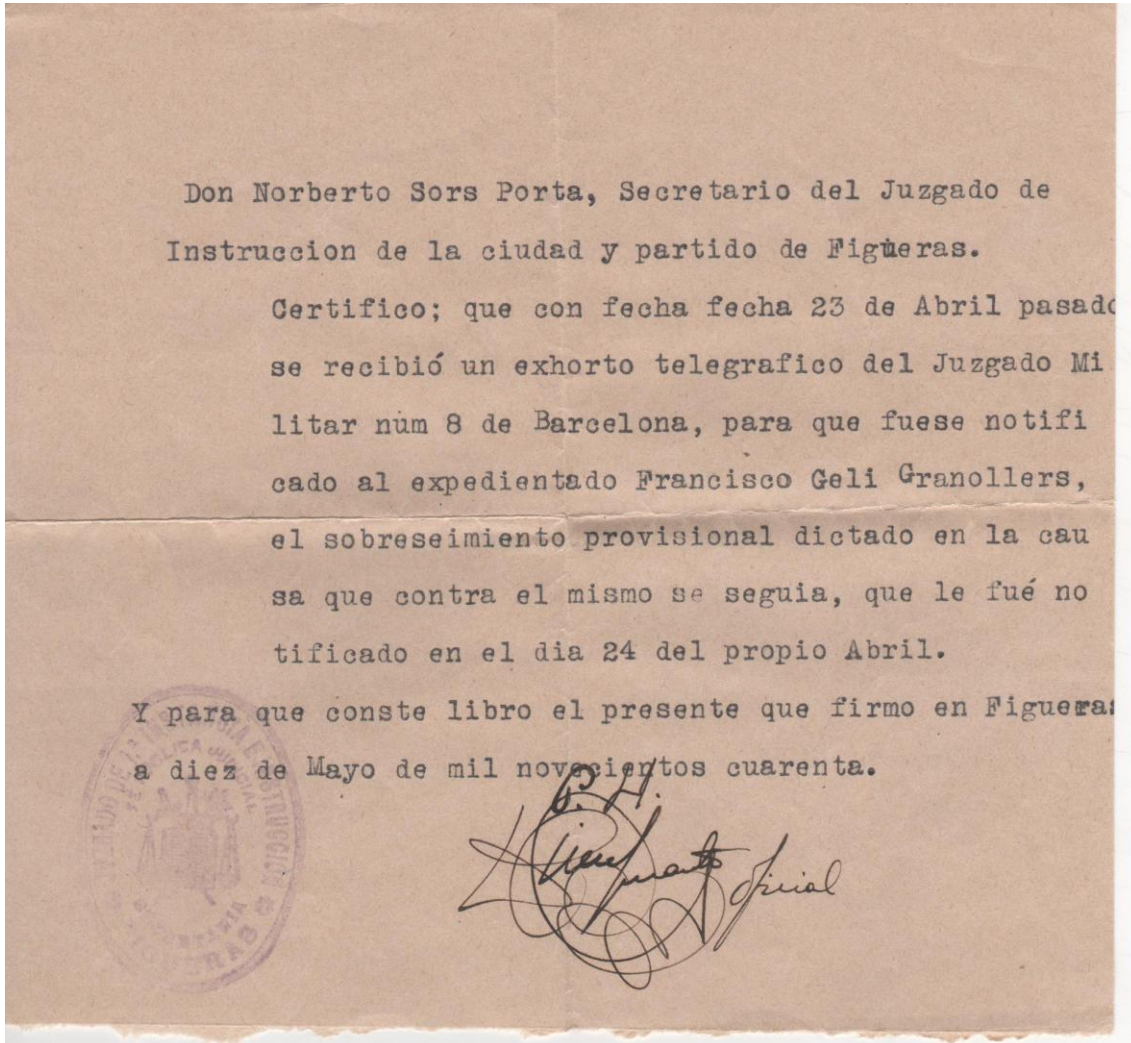
Viva Franco. III Año Triunfal. Arriba España.

Por carecer de sello se utiliza el adjunto.

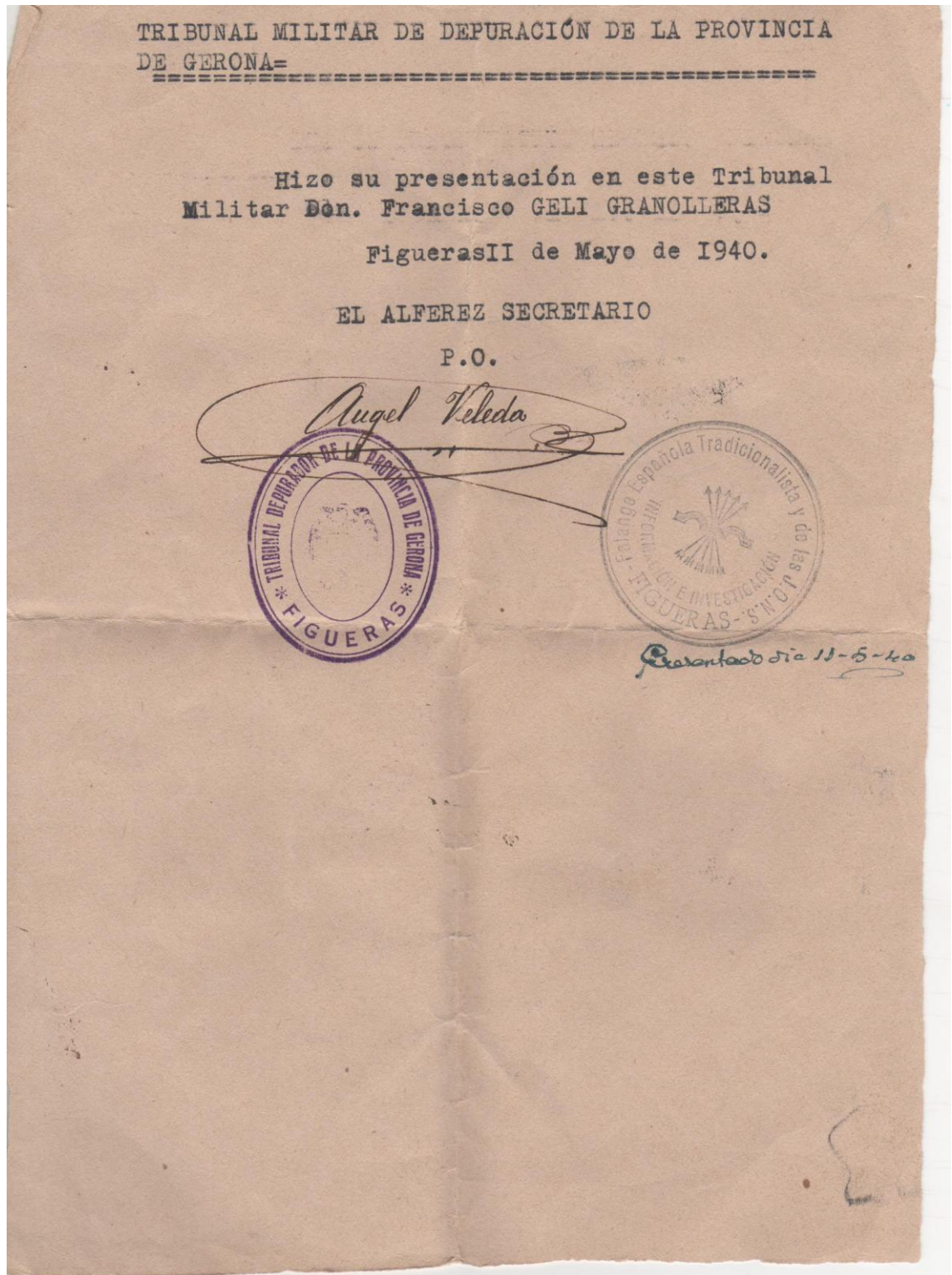
Miguel Badosa

ANNEX 6: JUSTIFICANTS

Certificat del jutjat.

Certificat del tribunal militar de depuració de la província de Girona.

ANNEX 7: REGISTRE DE BAIXA

Registre de baixa de la *Fàbrica de curtidos de Francisco Geli e Hijos*, document cedit per l'Arxiu Municipal de Figueres.

EJERCICIO DE 19										REGISTRO			
Número de orden	Número de la matrícula	FECHA de la presentación de la Baja			FECHA de su remisión a la Administración			FECHA de su aprobación			APELLIDOS Y NOMBRES DE LOS DECLARANTES	HABITACION	
		Día	Mes	Año	Día	Mes	Año	Día	Mes	Año		Calle	Nº
80	379	28	abril	1954							Albet Cortas Carlos	Engenieros	5
81	757	15	junio	"							Juig Colomer Juan	Compartian	2
82	968	21	"	"							Hijos de F Geli F.C.	S. Fran. Paula	15
83	966	21	"	"							El mismo	"	"
84	368	21	"	"							El mismo	"	"
85	119	22	"	"							Loli Cervera Maria	San Pablo	13
86	335	22	"	"							Penra Nadal Maria	"	5
87	232	26	"	"							Cortas Ceisidor Pedro	St. Joan d'Alta	17
88	736	26	"	"							Canadell Cortas Francisco	St. Margarina	2
89	441	30	"	"							Corrent of Casellas	N. Comercio	12
90	243	6	Julio	"							Claradi Bosch Juan	Cartelló	30
91	599	14	"	"							Fornes Martí Pedro	Clot	2
92	105	9	agosto	"							Botile Serra Loqueura	San Lázaro	7
93	1506	20	"	"							Martinez Martellón Esteban	San Juan Bt	12
94	84	25	"	"							Sera Ferrer Emilio	Concepción	15
95	195	30	"	"							Botis Tala Concepción	Palada	3
96	674	30	"	"							Proco's Ubach Palmira	Clot	2

REGISTRO		DE BAJAS		Folio 1							
NOMBRES	HABITACION		Profesión, Industria, Arte u Oficio que se declara	Tarifa	Sec. ción	Clase	Número	Cuota para el Tesoro		Local en que se ejerce la Industria	
	Calle	Núm.						Puertas	Cts.	Calle	Núm.
Suma anterior											
Carlos	Engenieros	5	Paqueria menor	1 ^a	1 ^a	3 ^a	50	3.156			
Carv	Compartian	22	Café	2 ^a	1 ^a	8 ^a	322	1.860			
	S. Fran. Paula	18	Curtidos pules (Montes de 18 m ²)	3 ^a	-	-	705	3.584			
	"	"	id (1 Montes de 12 m ²)	3 ^a	-	-	706	11.664			
	"	"	id (2 Montes de 6 m ² @ 50%)	3 ^a	-	-	710	2.280			
	San Pablo	17	Abaceria	1 ^a	1 ^a	13	6	424			
	"	5	Abaceria menor	1 ^a	1 ^a	9	61	1.156			
	St. Joan d'Alta	17	H. pajas cortada al mayor	1 ^a	1 ^a	12	29	582			
	St. Margarina	2	Taberna	2 ^a	1 ^a	10	322	6.32			
	N. Comercio	12	H. maquinaria agrícola	1 ^a	1 ^a	3 ^a	106	3.156			
	Cartelló	30	Venta por mayor legumbres	1 ^a	1 ^a	8	51	1.508			
	Clot	2	Carpas y metales	1 ^a	3 ^a	-	246	52			
	San Lázaro	7	Abaceria	1 ^a	1 ^a	13	6	424			
	San Juan Bt	12	Alto carpas	4 ^a	-	-	466	208			
	Concepción	15	Comedibles	1 ^a	1 ^a	10	5	632			
	Palada	3	Comedibles por mayor	1 ^a	1 ^a	9	20	1.156			
	Clot	2	Comedibles por mayor	1 ^a	3 ^a	1	255	140			
Suma y sigue.											

ANNEX 8: DIARI

Restalls del diari que informen sobre el nou decret sobre els drets dels militars republicans.

Mayores facilidades para que los ex militares republicanos consulten boletines oficiales

Los boletines oficiales de la República, a través de los cuales se pueden acreditar los nombramientos de oficiales y suboficiales del Ejército republicano, a efectos de cobro de pensiones, están desde hoy, miércoles, a consulta en diversas instituciones y centros catalanes y no solamente, como hasta ahora sucedía, en el Archivo Histórico de Sabadell.

Ahora se puede realizar la consulta, que es obligada para todos aquellos oficiales y suboficiales que deseen tener derecho a las pensiones establecidas por la Ley 37/1984, en la Biblioteca de Catalunya, Carmen 47; Institut Municipal d'Història, Santa Lucía, 1 y Coordinadora de Jubilados y Pensionistas de la FAAVV, Berenguer el Grande, 1, de Barcelona; Archivo Histórico de Sabadell, Industria, 41; Fundació Soler i Palet, de Terrassa, Fontvella, 28; Biblioteca Pública "Tomás de Lorenzana" de Girona, Plaza del Hospital, 6; Biblioteca Pública de la Generalitat en Lleida, Plaza S. Antonio M. Claret, 5, y Biblioteca Pública de la Generalitat en Tarragona, Fortuny, 30.

La Generalitat paga el transporte de los alimentos para Etiopía

El conseller de Governación de la Generalitat de Catalunya, Macià Alavedra, recibió ayer por la tarde a los representantes de la Crida, Angel Colom y Carles y Jordi Viar, a los que comunicó oficialmente que la Generalitat se hace cargo de los costes del traslado de los alimentos recogidos por la Crida con destino a Etiopía y Eritrea. Estos costes se elevan a 4.136.000 pesetas.

El primero de los barcos, el "White Nile", saldrá del puerto de Barcelona mañana, jueves y transportará 250 toneladas de alimentos con destino al pueblo eritreo. En la distribución colaborará el Comité Internacional de la Cruz Roja suiza y el "Eritrean Relieve Association", vinculada al Frente Popular de Liberación de Eritrea. El segundo barco será el "Alborada", de bandera etíope, también con 250 toneladas de alimentos, en la distribución colaborará de una manera muy especial la UN-Relieve, organización de las Naciones Unidas para situaciones de emergencia y desastres.

De otra parte y a través del Gobierno Civil de Barcelona se ofrecen mayores facilidades a los interesados, que podrán presentar sus solicitudes antes del 2 de febrero próximo, aunque no hayan podido completar la documentación necesaria. Esta medida es el resultado de un acuerdo entre los servicios correspondientes de los Ministerios de Economía y Hacienda y de Cultura.

A este efecto, el Ministerio de Cultura ha elaborado un banco de datos con la relación nominal de los afectados cuyo nombre aparece en los diarios oficiales de la época, relación que en Barcelona puede consultarse en la Dirección provincial de Cultura, calle del Maestro Nicolau, 19.

Asimismo, el Gobierno Civil pone sus archivos a disposición de los interesados para consulta de los mencionados boletines.

Esta documentación se encuentra también en la Asociación de Carabineros de la República, que ha trasladado su domicilio al número 401 de la calle de Valencia de nuestra ciudad, con horario de oficinas de 10 a 13 y de 16 a 20 horas.

MARTES, 2 JULIO 1985

En vigor el decreto sobre derechos de los militares republicanos

Madrid. (Efe.) – El Boletín Oficial del Estado publicó ayer el real decreto sobre reconocimiento de derechos y servicios prestados a quienes durante la Guerra Civil española formaron parte de las Fuerzas Armadas, de Orden Público y Cuerpo de Carabineros.

El decreto, que desarrolla la ley de 22 de octubre de 1984 sobre los derechos de los militares republicanos, define también el régimen de incompatibilidades en materia de pensiones, así como las distinciones en atención al grado y empleo alcanzados en el servicio en las fuerzas de la República.

El personal militar se declarará retirado con todos los derechos y obligaciones inherentes a tal declaración y no sólo a efecto de los derechos pasivos que por antigüedad habría alcanzado en caso de continuar en servicio activo. Estos republicanos tendrán derecho al uso de la tarjeta de identidad militar que corresponda al cuartel general de su procedencia y a los servicios asistenciales y sociales propios de la situación de retiro, así como a usar el uniforme en actos militares y sociales de carácter cívico o religioso, a la utilización de condecoraciones y distintivos y a la tenencia de armas.

Las viudas y huérfanos de dicho personal cuyo fallecimiento se hubiera producido con posterioridad al 1 de abril de 1939 y por causa no relacionada con la Guerra Civil podrán recibir las de viudedad y orfandad que regula dicha legislación.

ANNEX 9: POSTALS

Postals que Francesc va escriure als seus pares mentre era al front.

29. 9. 38

Estimatx parey: Suposo que la
 Maria ja hns haurà demat
 noves naves. Desde ja dos dies
 faig ja vida de campanya
 que no estont hi acostumat li
 un xic de nou. Per ara este
 bé. Suposo que vosaltres també,
 sobretot tu que dies continuas fent
 el solitari per Figueras. Sa mare
 deu anar a Espolla, com ja ~~pode~~
 pensar. Escriguen-me que aixís
 sabré noves vostres, dony tot aixó
 es moet solitari i quem saps
 noves de casa hem de fer mol-
 ta alegria

Fins un altre dia. Petony a'en aixó

En companya 7 - 10 - 38 Records al oncle
 Estimats pony: ^{Boni, i aigueli que} mi envi la ^{avui} avui als seus nois
 meua dona ja us deu donar avint
 noves meves; per això no es escriu
 gaire sovint. Per aquí continuo bé
 Ara fa dos dies que estem de des-
 cong i ja es una altra avia, dony
 pots corre de un costat a l'altre
 sense por. Amb en Jou i dos companyes
 mis ens hem construït una baraca
 i dormim allí; no mis que d'ellit
 es força dur i l'endemà els ossos et
 fan mal; però amb paciència un
 home s'acostuma a tot. I per aquí
 que feu. Escriu-me i expliqueme
 totes coses, almenys semblarà que estic
 més aprop. Petons a l'avia i a tots
 us de Espolla i tu rebels del teu fill
 Francesc

Transcripció de la primera postal:

29-9-38

Estimats pares: Suposo que la Maria ja us haurà donat noves meves. Desde fa dos dies faig ja vida de campanya, que no estant-hi acostumat bé un xic de nou. Per ara estic bé. Suposo que vosaltres també, sobretot tú que deus continuar fent el solitari per Figueres. La mare deu esser a Espolla, com ja puc pensar. Escrigueu-me que aixís sabré noves vostres, doncs tot això és molt solitari i quan saps noves de casa han de fer molta alegria. Fins un altre dia. Petons d'en Xico.

Transcripció de la segona postal:

En campanya. 7-10-38

Records a l'oncle Brú i digueuli que m'envii la direcció dels seus nois.

Estimats pares: suposo que la meva dona ja us deu donar sovint noves meves; per això no us escric gaire sovint. Per aquí continuo bé. Ara fa dos dies que estem de descans i ja és una altra cosa, doncs pots correr d'un costat a l'altre sense por. Amb en Gou i dos companys més ens hem construït una barraca i dormim allí, no més que el llit és força dur i l'endemà els ossos et fan mal; però amb paciència un home s'acostuma a tot. Y per aquí que feu. Escrivime i expliqueume forces coses, almenys semblarà que estic més aprop. Petons a l'avia i a tots els d'Espolla i tu reb els del teu fill Francesc.

ANNEX 10: CARTA

Carta que va escriure Francesc a la seva dona Maria mentre era a l'hospital d'Igualada. La data està equivocada, no és de l'any 1936, ell va ser a l'hospital d'Igualada l'any 1938.

Igualada 26 novembre 1936
 Estimada esposa i fillit: com fa et deuen haver dit, ahir al matí, per mitjà de l'home de la unitat vaig fer telefonar a Figueras, doncs d'aquesta manera tant tots vosaltres com jo varem saber noves mis avistes.
 Quan va venir, va comunicar-me una nova ben dolorosa per ust. Una nova que ja hem temia desde fua diu, desde que vaig rebre l'ultima liva del dia 11. Sa mort de la mare. Pobre mare. Qui mi ho havia de dir, el dia que vaig marxar que no li havia de veure mis. No pots pas pensar la pena que mi ha produit el saber ho, i mis el saber ho al cap de deu o dotze dies, doncs segons mi he dit va morir el dia 15 i jo no mi en vaig enterar fins ahir. Es molt greu. I despres per la paga no haver pogut estar hi en els seus darrers moments.
 I ho he tingut de sapiguer, aqui, allunyat de tots vosaltres, sense l'escalf de cap familiar. Es ben trist tot això mareta estimada.

J'ava vaig a parlar-te de mi, mareta. Ahir ja et volia escriure, però com que primer vaig escriure a l'avi i com que després es va fer fosc i no hi havia llum, doncs no vaig fer cap al tard vaig haver de plegar. Doncs mira, mareta, dimeuys a la tarda poc després d'haver escrit la carta que ja dues hores rebut, van venir a buscar-me i després de fer-me pilat i apitar el datell, van adormer-me i van operar-me l'antra. Quan hem vaig despertar vaig trobar-me al llit; però no hem va pas fer res d'èxit, doncs ni hi ha que els hi dona vomits o eridors, jo no vaig quedar despertant-me sense que hem passis res. I mira ara ja fa tres dies que, cada matí hem curem; no cal dir que cada vegada hem fan veure la padrina, però és allò, oaly que es per el teu bé i tenty d'aguantar. Si hem visis mareta estimada! porto el cap i coll envenat el cap per aguantar el vendatge al coll, que sembla

un fruit de guerra. Per ara, com te dic, mareta, fa
 sent el seu curs, hi, no mey que en el lloc ont ho
 tinc, tum fa bastant molestia, dony per dormir no
 mès puc apoiar el cap de costat. De clatell no puc
 apoyar mi. Quan este dret, tinc d'anar amb el
 cap cot; que hi farem, es diris i ho hem de passar.
 Es que si tindria una gran alegria es que po
 guessis venir a veurem, però hi ha el nostre fillot que
 no et permet venir dony l'hauriy de durar massis
 dies. Per venir s'ha d'anar a Barcelona, despus
 agafar a l'estació de França el tren de la línia
 Martorell. De França i a Martorell s'ha de bei
 xar i agafar el tren a Igualada i s'arriva aquí
 a les dotze del mitgdia. Mira, ara precisament
 acaba d'arriuar la dona d'en Segala, que Tom
 té és fruit aquí. Saly qui vull dir, aquell que
 alxany hera del Sindicat que es casat amb aquella
 noia que té dies que fa la comissió. Aquota fa

h

és el segon cop que ve.

Però mira, com que fa si que no pots venir, no hem faig pas il·lusió. Com hem fan falta algunes coses. ni trauies de fer un paquet, amb el que tu quis i posam-hi, mocador, mitjons, unes estores, i ho me comprar un ganivet a can. Marcó; el dia que estigui més bé, ja sortirà per aquí Igualada a comprar-me algo, però segons mi hem dit, de ganivets aquí no s'en troven i es una cosa que hem fa molta falta. Després, com que encara ni he de pagar l'Octubre, no tinc gaires quarters, doncs no miy tinc unes dues-centes pesetes que hunc varen quedar, de les que vaig emportar-me al marxar i si tinc de comprar gaires coses aquí no en tindrè per res, al preu que està tot ara.

Ara si l'home de l'Amita hem portarà la direcció del Recader d'Igualada, i allavors, doncs el paquet al recader de Figueras, al Rayo o al que volgues

5

i aquest que t'entregui al d'Igualada i aquest ja el portaria aquí a l'Hospital. Aquest és el sistema que m'ha dit el Pare Gny que ell en sabe algú i després hi ha el gendre del Moro que també n'ha rebut algú. S'hi posa la nova direcció i després per entregar al record a'Igualada. Com que encara com et dic, no tinc la direcció d'aquest, quan me la porti ja la ficari dintre la carta.

Tuam, mareta estirada si ara aviat rebri carta tua. El que jo voldria és poder veure't. Però aquí, quant estàs bé, per conty de donar-te permís et foteu al pare Samà de Ferragosa i d'allí et donen l'alta per tornar a la Brigada. És a dir que a ni aquest Hospital no et donen l'alta. Quan estàs, quasi bé, t'evacuan al Hospital del Pare Samà i allí acaben de curar-te i allí et donen l'alta. Si fos més aprop podries intentar una escapadota, però és massa lluny i és un oci exposat. Ja n'hi ha

que ho fan, però és allò a tra d'ener decidit.

Aquí a mi aquest Hospital s'està com a tots els
aquests Hospitals militars. A omgts. Els serveis són
aixís un oxi de la manera que volen. Sa que a
tò del menjar també és un oxi magre. Ara que m
en els temps que com ja no sé pas ont és que
hi ha el menjar que vaigi un xuc té. Cada 3
dia per dinar i sopar donen llenteg i un altre
plat. Avui han donat peix. A mi el metge re
na receptar-me menjar de règim, perquè com
tra que el dia que van operar-me l'hi vaig
ensenyar un borrió que mi havia sortit a
tòt el cos i va dir-me que hura ortuària
is a dir que adamej de lo del clatell, va ve
tir-me una ortuària que hem donava bastant
picor; però vafa ara ja mi ha quasi parat
Hem fa prendre aigua de Calç i menjar de
règim que en diuen aquí. I ja et diré en

que consistia. Ara, avui per dinar heus ben
 donat: un plat de sopa i mitja dotzena de
 un paquet d'aquell petit i de totes classy, que
 avany tornaven al mar; i després mitja dotze-
 na de gallety i pa. Ahir per dinar, un plat de
 sopa, unes quantes patates bullides i un vas de llet.
 I per sopar: Arròs bullit, patates idem i llet. Ahir
 encara va ésser un ocí abundant, però avui enca-
 ra no n'hi ha per a començar. I si tens de re-
 for-té amb aquesta abundor! Est va arribar
 hasta fet fàstic! Oh: I un servei amable com
 una romaguera. Quina diferència hi ha, te-
 nir alguna cosa aixís a casa o fora d'ella.
 Quan ets a casa, tens una infermera que es-
 ta'tà sempre per tu i al teu costat i que et fa
 tot el que d'hi demany; en canvi, fora de ca-
 sa tens d'omollen-te a tot i moltes coses t'elles
 has de fer tu o els companys.

8

Espero mareta, que mi hauraj escrit i que
 mi explicaraj tot el que ha passat, desde el
 dia 11, en que veig enviar me la darrera car-
 ta que he rebut. Suposo que devies amar a
 Espolla, dony la pobre mare dequi morir alli
 Explicam forcey coses, dony aque encara que
 no et trovej tan sol com al front, necessito sala
 noves de vosaltres i ben sovint. Com que ja en-
 tinc per alguns dies abany no estant curat del
 tot, ja pots amar me escrit aqui, a la di-
 reccio que ja et vaig donar. I explicam coses
 tambie' del nostre fillit que ja tants dies tambie'
 que no en se rey i llavors començari a estar un
 paio tranquil, dony aquets darrerj dies m'estava
 ben poc, entre una cosa i altre.

Hauraj notat en aquesta carta, varietat
 de tinta. Es que la primera part l'he escrita
 abany de dinar amb una classe de tinta que

9
 mi ha durat un di aquí l'habitar. E' altre
 tres, ió fit en haver dinat i està escrit amb
 una estil·logràfica que mi ha durat el gendre
 del Moro. Ara quan estigue mis lú, sortí
 i mi anuí a comprar, ploma i tinta i paper
 a qualouel llibreria que trovi, per aque Iguar
 lada, perquè fu estic tip de demanar ploma
 d'air que vull escriure. Desde el cèlebre dia
 30 d'octubre, en que en la Serra de Caballé ió
 durar hi quasi tot el que tenia, que veig
 malament en la majoria de les coses. Després
 dos dies després en la mis cèlebre i terrible enca-
 ra, duobanduda de Pandoly veig perdre ploma
 i llapis i si hem disaudo hem perdo jo hi tot
 dong hora terrible haver de passar per fugio
 per un barranc, en que ells honen a dalt
 i el batien per tres costals i veies caure davant
 teu, un aquí, l'altre allí i tu veuga anar avall

10

fins a l'últim que ens vam poder amar
 arreuonant fins que no ens vam poder batre,
 però, mareta van esser uns moments que no
 m'és els sab els que ho han parat. Et dia
 que ens veiem ja t'ho explicaré més detallada
 ment perquè ara ompliria vuit pàgines més.
 És en aquesta retirada que vaig trovar a
 n'el pobre Plató, mitg desfet que no podia
 apenes caminar; però després un comissari va
 mostrar-li que amb uns quants soldats més
 de l'altre costat de barranc, perquè llavors
 encara miraven d'aguantar -ly, però des-
 pués va venir la desbandada alç sortit - nos
 els altres per els costats i ja no el vaig veure
 més, ni ni tu sabut res més. Fa com diu en
 Carreres del Sigle, que el vaig trovar la nit
 abans de la desbandada a dalt a Pandolf
 i l'endemà no el vaig veure enllà, ni torn

11

ni he sabut res més. Després de tot aquest ca-
 farrameo, de tots aquells sargents destinats a la
 43 i que tots van anar a la 130 Brigada
 no més quedaven en Gou i jo i a l'última ho-
 ra els dos hem tingut d'esser evacuats. Perque
 aquell dos de Ferrana que hi havia a la com-
 panyia a' en Gou, en Folada i en Vendrell; el pri-
 mer es desaparegut i l'altre ferit, en Selva jo ho
 sabem; en Soper, en Gutiérrez i en Vitantonja que
 estaven al Batalló 520, no se sap res de cap, ara
 que d'aquest batalló, varen quedar-ne més
 de la meitat de presoners, doncs com estaven a
 les posicions de Serra Caballé quan s'en varen
 adonar, els moros els hi van sortir per da-
 rera i els varen agafar a tots. D'aquest bata-
 lló no més van quedar quatre gals. En canvi
 nosaltres com que estavem darrera de reserva
 vam poder guillar a temps, portant per un

12

barranc, però no va pas enu tant terrible
 com la de dos dies després. Bueno ara qui
 hi soc, aurocam acabar de fer-te un seic de
 història de tot el que he parat. Després de
 la retirada de Pandols, l'endemà tots els que
 quedavem vam portar nos a un barranc
 bastent lluny de primera línia, però a la tar
 da quan vam adonar-se'n ja quasi els te
 nien allí, ja havien baixat amb la moto
 rutjada i havien pris Pinell i vam haver
 de sortir pitont d'aquell barranc. A la nit
 vam començar per mitg de muntanyes fins a la
 vora del riu i llavors per carretera vam anar
 fins a Mora on ens van fer estar tot un
 dia fixats en un barranc; els barrancs han es
 tat els nostres estatges aquets dies. A la nit
 ens tornem a fer sortir cap amunt, de l'altre
 costat de Mora, ara comença altre vegada

15

a cammar quasi tota la nit. Eot avia ben de orientats com fu pols supoar. Hi havia dies que menjavem, quatre atmetles; vegades ens portava ven una lata de carn russa per deu i el pa Bueno dony, tortim de Mora i cap a un altre barranc, quatre hores mes amunt. S'endemà a la nit altre volta agafar els trapsans i per avall. Aquel dia a la nit vem passar el riu i vom acampar en un barranc entre Mora i Talset. Eot hom va respirar, orient-se que anavem en descens. Ens fan estar quatre dies aqui. En aquest lloc, ens reorganitzem; de la 130 B. en fan un Batalló, que es tot el que ha quedat del Batalló Especial que s'en diu ara. A mi vom nomenar me administratue de la 3a Cia com ja et deia en les anterioy. Avia que som reorganitzats, ens formen fote cap a dintre l'ebre passant nos per una baloa que

ni havia prop d'ascó, i apa durant tres dies,
 dia i nit caminant amunt i avall, passant
 d'uns llogis i anant a d'altres, però tot això sense
 entrar mai en foc. No ens fíiem que corre
 d'un costat a l'altre. Fins que al cap de tres
 dies i com que la cosa estava ja molt farta
 da, vam tornar a passar el riu per Flie
 portant nos Malvory a cobrir linia, d'aquest
 costat de riu, que és allí ont heia, abans
 d'evacuar-me. Ora allí ja o hi està bé,
 donq no t'ria ningú cap tret. Els uns son
 a un costat de riu i els altres de l'altre com
 al principi. Aquí tens expluat, avai que
 que fer ho d'epopeya, passada per el teu
 estimat espes en aquets darrers dies, mentre
 vosaltres aquí passavaho, un altre dolor. El
 dolor de perdre la nostre mare estimada
 i que jo no hi pogut estar; Euna pena!

Ja veus que m'he fet un tip d'escriure, ma-
retà. Espero que tu'hem correspondràs correspon-
ent-me, força i sovint, aixís rebre l'escalf de casa
que en aquets moments m'he molt necessari.

Per avui, prou, maretà, doncs ja este tip
d'escriure, doncs com que tinc d'estar-me en
corvat, la ferida del coll s'em causa. Demà,
o demà pensat ja hi tornare. Tuom si mu-
tstant ja rebu noves vestes. Adue maretà
estimada. Fes molts petons al nostre home
net que t'he al seu paper un xic gamat, i
tu reb molts petons també, al teu marit
que t'estima i envora molt i més en aquets
moments

Francisc

Transcripció de la carta:

Igualada 26 novembre 1936

Estimada esposa i fillet: Com ja et deuen haver dit ahir al matí, per mitjà de l'home de la Anita vaig fer telefonar a Figueres doncs d'aquesta manera tant tots vosaltres com jo varem saber noves més aviat.

Quan va venir, va comunicarme una nova ben dolorosa per cert. Una nova que ja em temia desde feia dies, desde que vaig rebre l'ultima teva del dia 11. La mort de la mare. Pobre mare. Qui m'ho havia de dir, el dia que vaig marxar que no l'havia de veure més. No pots pas pensar la pena que m'ha produït el saber-ho, i més el saber-ho al cap de deu o dotze dies, doncs segons m'ha dit va morir el dia 15 i jo no me'n vaig enterar fins ahir. És molt gros! I despres per la paga no haver pogut esser-hi en els seus darrers moments. I ho he tingut de sapiguer, aquí, allunyat de tots vosaltres, sense l'escalf de cap familiar. És ben trist tot això mareta estimada.

I ara vaig a parlar-te de mi, mareta. Ahir ja et volia escriure, però com que primer vaig escriure a l'avi i com que després es va fer fosc i no hi havia llum, doncs no ve fins cap al tard vaig haver de plegar. Doncs mira, mareta, dimecres a la tarda poc despres d'haver escrit la carta que ja deus haver rebut, van venir a buscar-me i després de fer-me pelar i afeitar el clatell, van adormir-me i van operar-me l'antrax. Quan hem vaig despertar vaig trovar-me al llit; però no hem va pas fer res l'eter, doncs n'hi ha que els hi dona vòmits o criden, jo no, vaig anar despertant-me sense que em passés res. I mira ara ha fa tres dies que, cada matí em curen; no cal dir que cada vegada hem fan veure la padrina, però és allò, saps que es per el teu bé i tens d'aguantar. Si hem veiessis mareta estimada! Porto el cap i coll envenat el cap per aguantar el vendatge del coll, que semblo un ferit de guerra. Per ara, com te dic, mareta, fa fent el seu curs, bé, no mes que en el lloc ont ho tinc, hem fa bastant molestia, doncs per dormir no més puc apoiar el cap de costat. De clatells no puc apoyar-mi. Quan estic dret, tinc d'anar amb el cap cot; que hi farem, és aixís i ho hem de passar.

Lo que si tindria una grossa alegria es que poguessis venir a veurem, però hi ha el nostre fillet que no et permet venir, doncs l'hauries de deixar masses dies.

Per venir s'ha d'anar a Barcelona, després agafar a l'Estació de França el tren de la línia Martorell-Vilafranca i a Martorell s'ha de baixar i agafar el tren d'Igualada i s'arriba aquí a les dotze del migdia. Mira, ara precisament acaba d'arribar la dona d'en Segala, que també és ferit aquí. Saps qui vull dir, aquell que abans era del Sindicat que es casat amb aquella noia que tú deies que ja la coneixies. Aquesta ja és el segon cop que ve.

Però mira, com que ja sé que no pots venir, no hem faig pas il·lusions. Com hem fan falta algunes coses, m'hauries de fer un paquet, amb el que tinguis i posarm-hi, mocadors, mitjons, unes estisores, i fer-me comprar un ganivet a can Marcò: el dia que estigui més bé, ja sortiré per aquí Igualada a comprar-me algo, però segons m'han dit, de ganivets aquí no se'n troven i és una cosa que hem fa molta falta. Després, com que encara m'han de pagar l'Octubre, no tinc gaires quartos, doncs no més tinc unes duescentes pessetes que hem varen quedar, de les que vaig emportarmen al marxar i si tinc de comprar gaires coses aquí no en tindrè per res, al preu que està tot ara.

Avui l'home de l'Anita hem portarà la direcció del Recader d'Igualada, i llavors, dons el paquet al recader de Figueres, al Rayo o al que volguis i aquest que l'entregui al d'Igualada i aquest ja el portarà aquí a l'Hospital. Aquest és el sistema que m'ha dit el Pere Gros que ell en reb algú i després hi ha el gendre del Moro que també n'ha rebut algun. S'hi posa la meva direcció i després per entregar al recader d'Igualada. Com que encara com et dic, no tinc la direcció d'aquest, quan me la porti ja la ficaré dintre la carta.

Veiam, mareta estimada si ara aviat rebré carta teva. El que jo voldria és poguer veureos. Però aquí, quan estàs bé, per contes de donar-te permís et foten al pare Samà de Zaragoza i d'allí et donen l'alta per tornar a la Brigada. És a dir que a n'aquest Hospital no et donen l'alta. Quan estas, quasi bé, t'evacuen al Hospital del Pare Samà i allí acaben de curar-te i allí et donen l'alta. Si fos més aprop podries intentar una escapadeta; però és massa lluny i es un xic exposat. Ja n'hi ha que ho fan, però és allò s'ha d'esser decidit.

Aquí a n'aquest Hospital s'està com a tots aquests Hospitals Militars. A mitges. Els serveis van aixís un xic a la manera que volen. La ques del mejar també és un xic magre. Ara que en els temps que som ja no sé pas ont és que hi ha

menjar que vagi un xic bé. Cada dia per dinar i sopar donen lleties i un altre plat. Avui han donat peix. A mi el metge va receptar-me menjar de règim, perquè resulta que el dia que van operar-me l'hi vaig ensenyar un borro que m'havia sortit a tot el cos i va dir-me que era orticaria és a dir ademés de lo del clatell, va sortir-me una orticaria que em donava bastant picor; però vaja ara ja m'ha quasi passat. Hem fa pendre aigua de Calç i menjar de règim que en diuen aquí. Y ja et diré en què consisteix. Mira, avui per dinar hens han donat: un plat de sopa i mitja dotzena d'un peixet d'aquell petit i de totes classes, que avans tornaven al mar; i després mitja dotzena de galetes i pa. Ahir per dinar, un plat de sopa, unes quantes patates bullides i un vas de llet. I per sopar: arros bullit, patates idem i llet. Ahir encara va ésser un xic abundant, però avui encarta no n'hi ha per a començar. I si tens de refer-te amb aquesta abundor! Tot va aixís hasta fot fàstic! Oh: i un servei amable com una romaguera. Quina diferencia hi ha, tenir alguna cosa aixís a casa o fora d'ella. Quan ets a casa, tens una enfermera que està sempre per tú i al teu costat i que et fa tot el que li demanes; en canvi, fora de casa tens d'enmollar-te a tot i moltes coses t'els has de fer tú o els companys.

Espero mareta, que m'haurás escrit i que m'explicarás tot el que ha passat, desde el dia 11, en que vas enviar-me la darrera carta que he rebut. Suposo que devies anar a Espolla, doncs la pobre mare degué morir allí. Explicam forces coses, doncs aquí encara que no et trobes tan sol com al front, necessito saber noves de vosaltres i ben sovint. Com que ja en tinc per alguns dies abans no estaré curat del tot, ja pots anar-me escrivint per aquí, a la direcció que ja et vaig donar. I explicam coses també del nostre filllet que fa tants dies també que no en ser res i llavors començaré a estar un xic tranquil, doncs aquests darrers dies n'estava ben poc, entre cosa i altre.

Haurás notat en aquesta carta, varietat de tinta. Es que la primera part l'he escrita abans de dinar amb una classe de tinta que m'ha deixat un d'aquí l'habitacio. L'altre troç és fet en havent dinat i està escrit amb un estil-logràfica que m'ha deixat el gendre del Moro. Ara quan estigui més bé, sortiré i m'aniré a comprar, ploma i tinta i paper a qualsevol llibreria que trobi, per aquí Igualada, perquè ja estic tip de demanar ploma el dia que vull escriure. Desde el célebre dia 30 d'octubre, en que en la Serra de Caballs vaig deixar-hi quasi tot el que

tenia, que vaig malament en la majoria de coses. Després dos dies després en la més célebre i terrible encara, desbandada de Pandols vaig perdre ploma i llapis i si hem descuido hem perdo jo hi tot doncs hera terrible haver de passar per fugir per un barranc, en que ells heren a dalt i el batien per tres costat i veies caure davant teu, un aquí, i l'altre allí i tu vinga anar avall fins a l'últim que ens poguer anar arreconant fins que no ens van poguer batre, però, mareta van esser uns moments que no més els saben els que ho han passat. El dia que ens veiem ja t'ho explicaré més detalladament perque ara ompliria vuit pàgines més. Es en aquesta retirada que vaig trovar a n'el pobre Platón, mig desfet que no podia apenes caminar; però després un comissari va manar-li que amb uns quants soldats anes de l'altre costat de barranc, perque llavotes encara miraven d'aguantar-los, però després va venir la desbandada als sortir-nos els altres pels costats i ja no el vaig veure més, ni n'he sabut res més. Fa com d'en Carreres del Segle, que el vaig trovar la nit abans de la desbandada a dalt de Pandols i l'endemà no el vaig veure enlloc, ni tampoc n'he sabut res més. Després de tot aquest xafarranxo, de tots aquells sargents destinats a la 43 i que tots van anar a la 130 Brigada només quedavem en Gou i jo i a última hora els dos hem tingut d'esser evacuats. Perque aquells dos de Terrassa que hi havia a la companyia d'en Gou, en Fabula i en Vendrell; el primer es desaparegut i l'altre ferit, en Sebio ja ho sabem, en Lopez, en Gutierrez i en Massova que estaven al Batalló 520, no se sap res de cap, ara que d'aquest batalló, varen quedar-ne més de la meitat presoners, doncs com estaven a les posicions de Serra de Cavalls quan s'en van adonar, els moros els hi van sortir per darrera i els varen agafar a tots. D'aquest batalló només van quedar quatre gats. En canvi nosaltres com que estavem darrera de reserva vam poguer guillar a temps, pirant per un barranc, però no va pas esser tant terrible com la de dos dies després. Bueno ara que hi soc, deixam acabar de fer-te un xic de història del tot el queha passat. Després de la retirada de Pandols, l'endemà tots els que quedavem van portar-nos a un barranc bastant lluny de primera linia, però a la tarda quan vam adonar-sen ja quasi els teniem allí, ja havien baixat amb moto ritzada i havien pres Pinell i vam haver de sortir pitant d'aquell barranc. A la nit ens tornen a fer sortir cap amunt, de l'altre costat de Mora, apa caminar altre vegada a caminar quasi tota la nit. Tot això ben alimentats com ja suposar. Hi havia dies que menjavem, quatre ametlles; vegades ens portaven

un lata de carn russa per deu i el pa. Bueno doncs, sortim de Mora i cap a un altre barranc, quatre hores mes amunt. L'endemà a la nit altre volta agafar els tropans i per avall. Aquell dia a la nit vam passar el riu i vam acampar en un barranc entre Mora i Falset. Tothom va respirar, creient-se que anavem de descans. Ens fan estar quatre dies aquí. En aquest lloc, ens reorganitzen; de la 130 Brigada en fan un Batalló, que és tot el que ha quedat El Batalló Especial que s'en diu ara. A mi van nombrar-me administratiu de la 3a companyia com ja et deia en les anteriors. Això que som reorganitzats, ens tornen fotre cap a dintre l'Ebre passant-nos per una balsa que hi havia prop d'Ascó, i apa durant tres dies dia i nit caminant amunt i avall, pirant d'uns llocs i anant a d'altres, però això sense entrar mai en foc. Nomes feiem que corre d'un costat a l'altre. Fins que al cap de tres dies i com que la cosa estava ja molt fotuda, vam tornar a passar el riu per Flix portant-nos llavors a obrir linia, d'aquest costat de riu, que és allí on hera abans d'evaquar-me. Ara allí ja s'hi està bé, doncs no tira ningú cap tret. Els uns son a un costat de riu i els altres de l'altre. Com al principi. Aquí tens explicat com ara puc fer-ho d'epopeya, passada per el teu estimat espos en aquests darrers dies, mentre vosaltres aquí passavaho un altre dolor. El dolor de perdre la nostre mare estimada i que jo no hi pogut esser. ¡Quina pena! Ja veus que m'he fet un tip d'escriure, mareta. Espero que tu hem correspondràs escriuent-me, força i sovint, aixis rebre l'escalf de casa que en aquests moment m'hes molt necessari. Per avui, prou, mareta, doncs ja estic tip d'escriure, doncs com que tinc d'estar-me encorvat, la ferida del coll s'em cansa. Demà o demà passat ja hi tornaré. Veiam si mentrestant ja rebo noves vostres. Adeu mareta estimada. Fes mols petons al nostre homenet que té al seu papa un xic gamat, i tu reb molts petons també, del teu marit que t'estima i enyora molt i més en aquests moments.

Francesc